

^HKAMU İCRA HUKUKUNDA SOSYAL DEVLET İLKESİ*

Arş. Gör. Türker ERTAŞ**

GİRİŞ

Kamu hizmetleri, başta vergiler olmak üzere, kamu gelirleri ile finanse edilmektedir. Kamu giderlerinin kaynağını oluşturan kamu gelirlerinin toplanmasında aksaklıklar meydana gelmesi, kamu hizmetlerinin kesintisiz ve gecikmesiz olarak yürütülmesinde birtakım sıkıntıları da beraberinde getirebilir. Bu hususta vatandaşlara düşen yükümlülük kamu borçlarını vadesinde ve eksiksiz olarak ödemeleridir. Vergi borcu da bu şekilde sona ermiş olur. Bununla birlikte çeşitli sebeplerle kamu borcunu vadesinde ödeyemeyen ya da ödemeyen kişiler açısından cebren tahsil yoluyla kamu alacağının zorla alınması söz konusudur. Bu husustaki usûl ve kurallar genel icra hukuku usûl ve kurallarından farklı olarak 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da düzenlenmektedir.

Kişilere uygulanan cebren tahsil işleminin kişi hak ve özgürlükleri veya negatif statü haklarına müdahale ettiğini düşünmemiz gayet doğaldır. Gerçekten de kamu alacağının temin edilmesi için kişilerin konutuna girilebilir; malları haczedilebilir ve mallarının tasarruf yetkisi ellerinden alınabilir. Bu durumlar ise, konut dokunulmazlığı, mülkiyet, özel hayatın gizliliği gibi haklara müdahale edilmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte uygula-

H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı "Kamu İcra Hukuku" dersinde sunulan seminer ödevinin, Prof. Dr. Yusuf KARAKOÇ ve dersi alan doktora öğrencilerinin değerli görüşleri çerçevesinde geliştirilen hâlidir. Destek ve katkılarından dolayı Sayın Prof. Dr. Yusuf KARAKOÇ'a ve dönem arkadaşlarıma teşekkür ederim.

** Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

nan cebren tahsil işlemi sonucunda kişilerin malvarlığında oluşan azalmanın onların hayat standartlarına olumsuz etki yapması da kaçınılmazdır. Başka bir ifadeyle, kişinin esas olarak mülkiyet hakkına yapılan müdahale, onun asgari hayat standartları içerisinde hayatını idame ettirmesini tehlikeye düşürebilir. Burada önemli olan husus, cebren tahsil işleminin sonucunda kişinin sosyal ve ekonomik hayatına yapılan olumsuz etkinin derecesidir. Sosyal devletin kamu icra hukuku ile ilişkisi bu noktada devreye girmektedir. Şöyle ki, devletin kamu alacağının tahsilini sağlarken kişilerin hayat standartlarını ölçüsüz şekilde etkilememesi ve borçlu ile ailesini topluma muhtaç hale getirmemesi sosyal devlet ilkesinin gerçekleşmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Bu çerçevede hazırlanan ve sosyal devlet - kamu icra hukuku ilişkisinin inceleneceği bu çalışmada ilk olarak sosyal devlet ilkesine yer verilecek; daha sonra Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un sosyal devlet ile bağlantılı hükümleri irdelenmeye çalışılacaktır.

I. SOSYAL DEVLET İLKESİ

A. Genel Açıklama

Sosyal devlet ya da refah devleti; devletin sosyal barış ve sosyal adaleti tesis etmek için sosyal ve ekonomik hayata müdahale etmesini haklı gören bir ilke olarak ifade edilmektedir¹. Sosyal devlet ilkesi sanayi devriminin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır². Yine sosyal devlet, güçlü sermaye sınıfı ile kalabalık ama zayıf işçi sınıfı arasındaki mücadeleye seyirci kalmayı prensip edinen³ geleneksel liberal devlete tepki olarak doğmuştur. Ondokuzuncu yüzyılda batı toplumlarında uygulanan piyasa ekonomisi, sanayileşmeyi büyük ölçüde gerçekleştirmekle birlikte ağır sosyal sorunları, gelir ve servet adaletsizliklerini ve sınıf çatışmalarını da beraberinde getirmiştir⁴. Gerçekten de hukuk devleti ilkesi aracılığıyla kişi özgürlüğünün korunması ve devletin hukuka bağlı kalmasında önemli rol oynayan geleneksel liberal devlet, sanayi devriminin getirmiş olduğu toplumsal gerçekliği

¹ Özbudun, s. 135.

² Bulut, s. 55.

³ Tanör/Yüzbaşıoğlu, s. 101.

⁴ Özbudun, s. 135.

göz ardı etmiştir⁵. Bu hususa paralel olarak da tek başına hukuk devletin in kişilere insan onuruna yaraşır bir yaşam seviyesi sunmakta yeterli olmadığı anlaşılarak sosyal devlet ilkesi ortaya çıkmıştır.

B. Genel Olarak

İnsan hakları kavramının ortaya çıkmasının altında yatan temel sebep, insan onurunu korumaktır⁶. İnsan onuru, bireyin kendisine atfettiği değer veya toplumun o bireye verdiği öneme bakılmaksızın soyut olarak insanın Dünya üzerindeki en değerli varlık olduğu anlayışına dayanır⁷. Pozitif hukuk metinlerinde kabul edilsin ya da edilmesin, bireylerin sırf insan olmalarından dolayı sahip oldukları haklar olarak nitelendirilen insan hakları da esas olarak insanoğluna verilen bu değer in sonucunda ona bahşedilen haklar olarak nitelendirilmektedir⁸. Buna göre, yalnızca insan olmak, insan haklarına ve insan onuruna sahip olmak için yeterlidir⁹.

İnsan onurunun korunması, esas itibariyle özgürlükçü bir hukuk devleti yapısının varlığıyla mümkündür¹⁰. Hukuk devleti olmanın ana şartı ise, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak ile devlet içerisindeki güçlerin bir elde toplanmasını önleyerek bu güçlerin işlemlerini karşılıklı denetim yollarına bağılı kılmaktır. Ancak bu şekilde bireyler vatandaşlık bağı ile bağılı oldukları devlete güven besleyerek kişiliklerini korusuzca geliştirebilirler¹¹. Buna göre, her ne kadar birer anayasaya sahip olsalar da

⁵ **Bulut**, s. 56.

⁶ **Şimşek**, İnsan Onuru, s. 3-4, 5; **Bulut**, s. 11.

⁷ **Akılhoğlu**, s. 5.

⁸ **Akılhoğlu**, s. 5.

⁹ **Şimşek**, İnsan Onuru, s. 5. İnsan onuru; bireyin düşünce ve değerler dünyasının dayanak noktası olarak karşımıza çıkan, esas olarak insanın kişiliğine, öz değerine ve doğasına ilişkin bir kavramdır. İnsanoğlunun özerkliğini, varlık nedeninin özünü ve temelini oluşturan insan onuru; insanın insan olmasının anlamı ve amacını açıklamaktadır. İnsan onurunun hukuk metinleri tarafından tanınıp korunması ise, insanın öz değerinin ve tabiatının hukuk düzeninin tepesine yerleştirilmesi anlamına gelmektedir. İnsan onurunun bu özelliğinden olsa gerekir ki, tüm insan hakları insan onuru kavramının bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. **Şimşek**, İnsan Onuru, s. 7-8.

¹⁰ **Şimşek**, İnsan Onuru, s. 6.

¹¹ **Özbudun**, s. 123.

uygulamada insan haklarını koruma hususunda isteksiz ya da başarısız olan devletlerin hukuk devleti ilkesinin gereklerini yerine getirdiğini ve insan onuruna saygı göstererek onu koruduğunu söylemek güçtür¹².

İnsan onurunun korunmasının, devlet gücünün sınırlandırıldığı özgürlükçü bir hukuk devletinde mümkün olabileceği yadsınamaz bir gerçektir. Mamafih, zamanla sanayi devriminin getirdiği sosyolojik ve politik ortamla birlikte insanları sırf devlet gücüne karşı korumanın insan onurunun dokunulmazlığı açısından çok da yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Buna göre, insan onurunun korunması için kişilerin devlet karşısında korunmaları kadar, içerisinde buldukları ekonomik güçlüklerden kurtarılmaları ve bu şekilde sosyal adaletin sağlanması da gereklidir¹³. Bu hususta birinci kuşak hakların tanınmasını yeterli gören, devletin görevini sadece millî savunma, adalet ve kolluk hizmetleri ile sınırlayan klâsik liberal anlayışta bireyin içerisinde bulunduğu sosyal durum ve şartlar devletin ilgi alanından uzaktadır¹⁴. Nitekim, bu anlayış tarihsel süreçte devlet tarafından tanınan hak ve özgürlüklerin birçoğunun toplumda ayrıcalıklı konumda bulunan kişiler tarafından kullanılabilmesine; ekonomik sömürü ve sosyal eşitsizliklerin baş göstermesine ve toplumdaki sınıflar arası ekonomik uçurumların daha da büyümesine sebebiyet vermiştir¹⁵. Yine her ne kadar hukuk devleti ilkesini uygulayan ve kişilere klâsik hak ve özgürlükleri tanıyan geleneksel anlamda devlet, kişi hak ve özgürlüklerinin korunmasına hizmet etmiş olsa da sanayi devrimi sonucu oluşan toplumsal gerçekliği de bir o kadar göz ardı etmiştir. Başka bir ifade ile, hukuk devleti ilkesinin çıkış noktası insan onuru kavramı

¹² **Şimşek**, İnsan Onuru, s. 6.

¹³ **Bulut**, s. 15.

¹⁴ **Gören**, Anayasa s. 114; **Özbudun**, s. 135; **Gözler**, s. 74; **Kaboğlu**, Anayasa Dersleri s. 94; **Şimşek**, İnsan Onuru, s. 215. Devletin görevlerini esas olarak bu dar kalıplara sığdıran ve devletin ekonomik hayata müdahalesine karşı çıkan bu anlayış esas olarak 19. yüzyılda geçerli olan *Jandarma Devlet* anlayışıdır. Devletin varoluş nedenini liberal perspektif uyarınca tanımlayan jandarma devlet düzeninde, devletin faaliyetleri vatandaşların güvenliğini sağlamak, kolluk güçlerini ve orduyu yönetmek, dış ilişkileri yürütmek ve adalet hizmetini yerine getirmek ile sınırlıdır. Bkz. **Kaboğlu**, Anayasa Dersleri, s. 94.

¹⁵ **Kaboğlu**, Anayasa Dersleri, s. 99; **Özbudun**, s. 135; Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. **Göze**, s. 19 vd.

olsa da liberal devlet, insan onurunun sadece kişiyi devlete karşı korumak ile sağlanamayacağı gerçeğini görmezden gelmiştir¹⁶. Bu hususa paralel olarak, klâsik liberalizm anlayışının her birey için insan onuruna yaraşır asgari düzeyde bir yaşam garantisini sağlayamadığı anlaşılmış ve bu duruma tepki olarak sosyal devlet ilkesi ortaya çıkmıştır¹⁷. Diğer bir deyişle sosyal devlet; klâsik adalet anlayışının sosyal adalet anlayışına dönüşmesiyle klâsik eşitlik anlayışının yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkan sosyal eşitlik kavramının devlet düzenine yansımalarıdır¹⁸.

Sosyal devlet, vatandaşlarının sosyal durumlarıyla ilgilenen ve bu hususta onlara asgari bir hayat standardı sağlamayı kendisine görev edinen devlettir¹⁹. Sosyal devlet ilkesine göre, devletten sadece kişilerin özgürlük alanlarına müdahale etmemesi beklenmez; aynı zamanda kişilere asgari bir hayat standardı sağlamak için birtakım olumlu edimleri yerine getirmesi de istenir²⁰. Gerçekten de sosyal devlette devlet programlarında güdülen temel amaçlardan birisi kişilerin hayat standartlarının yükseltilmesidir²¹. Bu yönüyle sosyal devlet, devletin sosyal ve ekonomik hayata müdahalesi yoluyla sınıf çatışmalarını engelleyen ve millî bütünleşmeyi sağlayan bir devlet anlayışdır²².

Sosyal devlet ilkesinin izleri, 1793 tarihli II. İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi'ne kadar uzanmaktadır. 1793 Fransız Anayasası'nın başına da

¹⁶ **Bulut**, s. 56.

¹⁷ **Şimşek**, İnsan Onuru, s. 215-216; **Bulut**, s. 56.

¹⁸ **Tanör/Yüzbaşıoğlu**, s. 102. Nitekim sosyal devlette liberal devletin getirmiş olduğu hukukî ve siyasal eşitlik anlayışlarının fırsatta, şartlarda ve sonuçlarda eşitlik anlayışlarıyla tamamlanması söz konusudur. Bkz. **Ateş**, s. 112 vd. Buna göre devlet, anayasal düzlemde garanti altına aldığı hak ve özgürlüklerin maddi anlamda ve asgari düzeyde gerçekleştirilmesini sağlamalıdır. Nitekim devletin sosyal adalet bağlamında maddi eşitsizliğe müdahale ederek herkese insan onuruna yaraşır asgari bir hayat standardı sağlaması, kişilerin asgari ekonomik varlıklarının güvence altına alınması açısından zarurîdir. Bkz. **Şimşek**, İnsan Onuru, s. 220.

¹⁹ **Soysal**, 154; **Gözler**, s. 75; **Bulut**, s. 56.

²⁰ **Kaboğlu**, Anayasa Dersleri, s. 99.

²¹ **Gören**, Sorumluluk, s. 233; **Gören**, Yaşam Kalitesi, s. 148.

²² **Özbudun**, s. 135.

eklenen bu bildirme, devletin toplumda ihtiyacı olanlara yardım yapması, öğrenim imkânının bütün vatandaşlara sağlanması gibi hükümler ihtiva etmekteydi²³. Yine 1848 Fransız Anayasası da sosyal hak ve sosyal hukuk anlayışlarını büyük ölçüde yansıtmaya açıktır²⁴. 19. yüzyılda ilk defa klâsik hakların yanında sosyal ve ekonomik hakları da içeren bu anayasal belge²⁵; devletin vatandaşların refahını arttırmakla, işsizlere iş sağlamakla, çalışmayacak durumdaki yoksulları korumakla görevli olduğunun altını çizmiş; parasız ilköğretim, işçi-işveren ilişkilerinde eşitlik, kimsesiz çocuklara, engellilere, yaşlılara yardım edilmesi gibi hükümlere yer vermiştir²⁶.

Modern anlamda sosyal devletin kökenleri konusunda 1871 yılında kurulan Alman İmparatorluğu'nun hayatî bir yeri vardır. Nitekim, modern birleşik Almanya'nın kurucusu ve aynı zamanda ilk şansölyesi olan Otto Von Bismarck, 1880'li yılların başında sosyal devleti gerçekleştirmeye yönelik ilk yasal düzenlemelerin Kayzer I. Wilhelm'e sunularak onaylanmasını sağlamıştır. Sosyal devlet ilkesini gerçekleştirmeye yönelik bu düzenlemeler; milli sağlık sigortası, konut ve asgari ücret hakkı, çalışma şartlarının iyileştirilmesi ile işsizlik sigortasına ilişkin hükümlerdir²⁷. Yine İsveç'te 1891 yılında hastalık sigortası; 1901 yılında iş kazası sigortası; 1913 yılında ise, zorunlu emeklilik sistemi ile ilgili düzenlemeler hayata geçirilmiştir²⁸. Birleşik Krallık'ta ise, Herbert Henry Asquit başbakanlığındaki liberal hükümet (1906-1914) 1908 tarihli emekli Aylığı Kanunu (Old Age Pension Act); 1911 tarihli Kamu Sigortası Kanunu (National Insurance Act) gibi sosyal devleti gerçekleştirmeye yönelik düzenlemelerin yürürlüğe girmesine öncülük etmiştir. Bu ülkede devletin ekonomiye müdahale etmesi hususu özellikle iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde (1914-1945) daha da belirginleşmiş ve hükümet II. Dünya Savaşı sırasında okullarda ücretsiz yemek ve süt

²³ **Kapani**, s. 53.

²⁴ **Kapani**, s. 53.

²⁵ **Bulut**, s. 51.

²⁶ **Kapani**, s. 53-54.

²⁷ **Ebeling**, s. 4.

²⁸ Bkz. **Bergh**, s. 13; **Tepe**, s. 264.

verilmesi, millî sağlık hizmetinin kurulması gibi uygulamalara imza atmıştır²⁹.

Sosyal devlet ilkesi, esas olarak iki temel strateji ya da yöntem üzerinden hayata geçirilir. Bunlar düzenleme ve yeniden tahsis etme olarak adlandırılmaktadır. Düzenleme kavramından kasıt, sosyal devletin iş gücü piyasasındaki kaynakların toplumdaki dağılımını kontrol altında bulundurması ve kişilerin sosyo-ekonomik açıdan refahlarının sağlanarak sosyal eşitsizliğin kaldırılması amacıyla yasal düzenlemeler yapmasıdır. Sosyal devletin diğer bir strateji türü olarak karşımıza çıkan yeniden tahsis etme kavramı ise, devletin vergiler, transfer harcamaları ve sübvansiyonlar aracılığıyla ekonomiye müdahalede bulunması ve sosyal yardımları ve hizmetleri tahsis etmesi anlamına gelmektedir³⁰.

Sosyal devlet sistemleri, devletlerin ekonomiye olan müdahalelerinin ve sosyal politikalarının mahiyetlerine göre değişiklik göstermektedir. Danimarkalı sosyolog *Gøsta Esping-Andersen*, bu hususta üç çeşit sosyal devlet sisteminin varlığına dikkat çekmektedir³¹. Bunlardan ilki kaynakların ve sosyal yardımların dağıtımında piyasa odaklı uygulamalara yer veren *liberal sosyal devlet sistemidir*. Bu sistemi kabul eden devletler özel nitelikteki refâh planları aracılığıyla piyasa odaklı düzenlemeleri benimserler. Bu sistemin tipik örnekleri ABD, Kanada ve Avustralya olmakla birlikte Birleşik Krallık'ta da bu tip sosyal devlet sistemine kayan uygulamalar görülmektedir. Diğer bir sosyal devlet sistemi, aile ve anneliğin maddi olarak desteklediği; geçimini tek fert tarafından sağlayan ailelere vergi indirimleri ve sosyal yardımların yapıldığı; korporatif ve katolik sosyal politika eksenli *konservatif sosyal devlet sistemidir*. Bu sistem Almanya, Fransa, İtalya, Belçika ve Avusturya'da uygulama alanı bulmuştur. Son sosyal devlet sistemi ise, sosyal politikaların herkesi kapsadığı; devletin vatandaşlara yüksek düzeyde hayat standardı sunmasının garanti edildiği; transfer harcamalarının fazla miktarda, kamu hizmetlerinin ise, bedelsiz olduğu; bununla birlikte vergi oranlarının yüksek tutulduğu *sosyal demokrat sosyal devlet*

²⁹ Bkz. Welfare State, The National Archives, http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/citizenship/brave_new_world/welfare.htm, Erişim Tarihi: 16.01.2014.

³⁰ Bkz. *Vogel*, s. 374.

³¹ Bkz. *Esping-Andersen*, s. 26 vd.

sistemidir. Bu sistemin ilk çıktığı ülke İsveç olmakla birlikte Finlandiya, Norveç ve Danimarka'da da uygulanmaktadır³².

Sosyal devletin gerçekleşmesi için birtakım hukukî yöntemler bulunmaktadır. Bunlar vergi adaletini sağlamak; sosyal amaçlı kamulaştırmalar; toprak reformu; devletleştirme ve planlama faaliyetleri ile sosyal hakları tanımak ve gerçekleştirmektir³³. Sosyal hakların tanınması ve gerçekleştirilmesi sosyal devletin belki de en belirgin ve fonksiyonel unsuru olarak karşımıza çıkmakta olup sosyal hakların tam olarak tanınmadığı ve korunmadığı ülkelerde sosyal devletin gerçek anlamda var olduğunu söylememiz oldukça güçtür³⁴. Sosyal haklar, toplumsal eşitliği sağlamaya yönelik haklar olarak tanımlanmaktadır³⁵. Sosyal hakların önemi, kişisel ve siyasi hakların tam olarak kullanılabilmelerinin ön şartı ve bu hakların tamamlayıcıları olmalarında yatar³⁶. Bu hususa paralel olarak sosyal hakların tanınmadığı ülkelerde kişilerin klâsik hak ve özgürlüklerden tam olarak faydalandıklarından ve içinde buldukları sosyo-ekonomik nitelikteki olumsuz şartlardan ötürü tam anlamıyla özgür olduklarından bahsetmek mümkün değildir³⁷.

Sosyal devletin hayata geçirilmesinde sosyal adaletin, gelirin ve servetin yeniden dağılımının gerçekleştirilmesi ile planlı kalkınma için gerekli özendirici tedbirlerin alınması hayati öneme sahip olup bu hususları gerçekleştirmek için vergilendirme araç olarak kullanılmaktadır³⁸. Nasıl insan onurunu koruyan ve insan hak ve özgürlüklerini gerçekleştiren devletin işlevi ve niteliği zamanla hukuk devletinden sosyal hukuk devletine doğru

³² Vogel, s. 374-375.

³³ Özbudun, s. 141 vd.; Gözler, s. 75 vd.; Bulut, s. 56-57.

³⁴ Bkz. Şimşek, İnsan Onuru, s. 215-217; Gören, Yaşam Kalitesi, s. 131-132; Bulut, s. 57; Özbudun, s. 147-148; Karagülmez, s. 184.

³⁵ Kaboğlu, Kurultay s. 112.

³⁶ Gerçekten kişinin, hastalandığında tedavi olma imkânından yoksun olduğunda veya sağlıksız hayat şartlarıyla karşı karşıya bırakıldığında yaşama hakkından; içinde yaşayabileceği bir meskeni olmadığında konut dokunulmazlığı hakkından; çocukluk döneminde eğitim ve öğretiminden mahrum bırakıldığında da düşünce özgürlüğünden gerektiği gibi faydalandığını söylemek oldukça güçtür. Kapani, s. 51.

³⁷ Gözler, s. 75; Bulut, s. 57.

³⁸ Çağan, Vergilendirme, s. 191; Öncel/Kumrulu/Çağan, s. 52; Üstün, s. 257; Tekbaş, s. 203.

evrime uğradıysa; vergilendirmenin toplum ve devlet nezdindeki klâsik işlevinin yanına vergilendirmenin sosyal işlevi eklenmiştir. Devlete ihtiyaç duyduğu finansman kaynağını sağlamak olan vergilendirmenin geleneksel işlevi, zamanla ekonomik ve sosyal hayatta meydana gelen değişimler sonucunda sosyal devletin gerektirdiği birtakım ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmanın aracı olmaya kadar genişlemiştir³⁹.

C. Türkiye Cumhuriyeti'nin Sosyal Devlet Niteliği

1982 Anayasası'nın 2'inci maddesi Türkiye Cumhuriyeti'nin "*sosyal bir hukuk devleti*" olduğunu vurgulamıştır. Bu hususa paralel olarak 1982 Anayasası "*Sosyal ve Ekonomik Hak ve Ödevler*" başlıklı üçüncü bölümünde birçok sosyal hakkı düzenlemiştir. Sosyal devlet ilkesini devletin temel niteliklerinden birisi olarak belirten ve sosyal haklara yer veren ilk anayasamız 1961 Anayasası'dır. Gerçekten de sosyal devlet anlayışı ve bu anlayışın beraberinde getirdiği müesseselerin hukukumuzda girmesi 1961 Anayasası ile gelen en önemli yeniliklerden birisi olmuştur⁴⁰. Hatta doktrinde bu hususta 1982 Anayasası'nın, sosyal hakları kısıtlayıcı ve sınırlayıcı bir şekilde düzenlediği ve sosyal haklar - sosyal devlet bağlamında 1961 Anayasası'na oranla geri kaldığı dahi belirtilmektedir⁴¹.

³⁹ Nitekim günümüzde vergilerin mali, iktisadî ve sosyal olmak üzere üç temel amacı veya fonksiyonundan bahsedilmektedir. Verginin mali amacı, kamu hizmetlerinin finansmanı için hazineye gerekli parasal kaynağın sağlanmasıdır. Bu aynı zamanda verginin geleneksel fonksiyonudur. Vergilemenin iktisadî amacı ise, vergileme ile bireyler arasında mevcut olan ekonomik dengenin bozulmaması ile milli gelirin dağılımının daha az gelirli bireyler lehine yeniden düzenlenmesidir. Yine ekonomik hayatta, korunması ve geliştirilmesi arzu edilen alanlar için vergi teşviki; önlenmesi istenilen alanlar içinse, vergi ağırlaştırılması yollarına başvurmak suretiyle vergilemeyi iktisat politikasının bir aracı olarak kullanmak da verginin iktisadi fonksiyonunu yansıtır. Verginin sosyal amacı ise, vergi yoluyla sosyal adaletin sağlanması, bireylerden ödeme güçleri oranında vergi alınması ve servetlerin, belirli ellerde toplanmasının önlenerek toplumun mümkün olduğunca geniş kesimine tahsisinin sağlanmasıdır. Nitekim her ne kadar gelir elde etme açısından çok da önem taşımaları da servet vergilerinin üzerinde durulmasının nedeni sosyal gayelerdir. **Karakoç**, Sosyal, s. 64 vd.; **Nadaroğlu**, s. 217-220; **Edizdoğan/Çetinkaya/Gümüş**, s. 150 vd.

⁴⁰ **Güzel**, s. 282.

⁴¹ **Talas**, s. 229-233; **Güzel**, s. 283.

Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal devlet olma niteliği Anayasa Mahkemesi kararlarında da sık sık zikredilmektedir. Yüksek Mahkeme, 1961 Anayasası döneminde verdiği bir karar uyarınca sosyal devleti;

- İnsan hak ve hürriyetlerine saygı gösteren;
- Ferdin huzur ve refahını gerçekleştiren ve teminat altına alan;
- Kişi ile toplum arasında denge kuran, emek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen;
- Özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayan;
- Çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadî ve malî tedbirler alarak çalışanları koruyan;
- İşsizliği önleyici ve millî gelirin, adalete uygun biçimde dağılmasını sağlayıcı tedbirler alan devlet olarak tanımlamıştır⁴².

Konuyla ilgili göze çarpan önemli bir husus gerek 1961 Anayasası'nda gerekse de 1982 Anayasası'nda *sosyal bir hukuk devleti* ibaresine yer verilerek bu iki kavramın birlikte ele alınmasıdır⁴³. Amacı kişinin özgürlüğü olan hukuk devleti ilkesi ile amacı bireylerin ve toplumun refahı ve mutluluğu olan sosyal devlet ilkesi ilk bakışta birbirleriyle pek de ilişkili görünmeyebilir⁴⁴. Burada bu iki ilkenin neden 1961 ve 1982 Anayasaları'nda birlikte formüle edilmiş olabileceği sorusu ortaya çıkmaktadır.

Bulut'a göre nasıl sosyal hakların tanınmadığı bir toplumda kişisel hakların tam olarak kullanılamayacağı ve kişilerin tam olarak özgür olamayacakları gerçeği söz konusuysa benzer şekilde sosyal devlet ve hukuk devleti kavramları da birbirlerini tamamlamakta olup, öngörmüş oldukları şartların gerçekleşmesine karşılıklı olarak katkıda bulunmaktadır⁴⁵. *Gören*

⁴² Karagülmez, s. 177-178; Özbudun, s. 137. Bkz. Any M., 26 - 27.09.1967 gün ve E:1963/336, K: 1967/29, http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=210&content=, Erişim Tarihi: 12.07.2012.

⁴³ Gören, Yaşam Kalitesi, s. 118; Karagülmez, s. 182; Bulut, s. 57.

⁴⁴ Gören, Sorumluluk, s. 201; Gören, Yaşam Kalitesi, s. 118.

⁴⁵ Bulut, s. 57. Karar için bkz. Any M., 26.10.1988 gün ve E:1988/19, K: 1988/33, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/33a2b3b0-c8c1-4014-90bf-c0bf2208e40e?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, Erişim Tarihi: 31.12.2014.

ise, Anayasa'nın meydana getirdiği bu birleşmenin, kavramların salt bir araya getirilmesinden öte bir anlamının olduğunu belirtmektedir. Yazara göre Anayasa, sosyal bir hukuk devleti ibaresini kullanmakla hukuk devleti ve sosyal devlet ile ilgili öğelerin bir bütünü parçaları olmalarını şart koşmaktadır. Bundan dolayı sosyal devlet ile hukuk devleti ilkelerini ayrı değil birlikte düşünmek gerekir⁴⁶.

Nitekim Anayasa Mahkemesi de bir kararında “*Sosyal hukuk devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir. Çağdaş devlet anlayışı, sosyal hukuk devletinin, tüm kurumlarıyla Anayasa'nın özüne ve ruhuna uygun biçimde kurulmasını gerekli kılar. Hukuk devletinin amaç edindiği kişinin korunması, toplumda sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanması yoluyla gerçekleştirilebilir.*” ifadelerine yer vererek hukuk devleti ile sosyal devlet arasındaki kuvvetli bağın altını çizmiştir⁴⁷.

II. SOSYAL DEVLET İLKESİ AÇISINDAN KAMU İCRA HUKUKU

A. Genel Açıklama

Borç ilişkilerinde borçludan beklenen, alacaklı karşısında üstlendiği edimi kanunda ya da kararlaştırılan süre içerisinde ifa etmesidir. Bu aynı zamanda ahlakî bir görevdir. Bununla birlikte borcun zamanında ödenmesi, alacağın niteliği gözetilmeksizin kamu gücünün kullanılarak cebri icra yoluyla borcun tahsil edilmesini zorunlu kılar⁴⁸. Özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan borç veya diğer edimlerin kamu gücü aracılığıyla yerine getirilmesi genel icra hukukunun alanına girmekte ve bu husustaki usûl ve esaslar 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda⁴⁹ düzenlenmektedir⁵⁰. Yine devletin bir özel hukuk kişisi gibi davrandığı işlemleri sonucunda ortaya çıkan alacakları da bu usûlle tahsil edilmektedir⁵¹.

⁴⁶ Gören, Sorumluluk, s. 201-202; Gören, Yaşam Kalitesi, s. 118.

⁴⁷ Bulut, s. 57.

⁴⁸ Karakoç, Genel Vergi, s. 606; Arslaner, s. 25; Candan, s. 3.

⁴⁹ R.G. 19.06.1932, S. 2128

⁵⁰ Karakoç, Genel Vergi, s. 606-607; Arslaner, s. 25.

⁵¹ Mutluer/Dayanç, s. 290; Candan, s. 3; Yılmaz, s. 29.

Söz konusu borç bir vergiye ilişkin olduğunda vergi borcu yükümlü tarafından iradî olarak vadesinde ya da vadesi geçtikten sonra gecikme zammı ile birlikte ödenir. Bu hususun gerçekleşmemesi durumunda da vergi borcu cebren tahsil edilir⁵². Bununla birlikte, burada söz konusu hukukî ilişkinin kamusal bir nitelik arz etmesinden ve alacağın da kamu alacağı vasfına bürünmesinden dolayı bu tahsil süreci, özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan borçların cebren tahsilinden farklı usûllere tâbidir. Yine vergi alacaklarında Devlet, hukukî ilişkinin başından beri taraf olarak bulunmakta ve alacağını tahsil etmek için kamu gücünü bizzat kendisi re'sen kullanmaktadır⁵³. İşte başta geniş ve dar anlamda vergiler olmak üzere devletin ve diğer kamu idare ve kurumlarının kamu alacağı sayılan alacaklarının güvence önlemlerini, ödenmesini ve kamu gücü kullanarak hukukî cebir aracılığıyla tahsil edilmesini düzenleyen mali hukuk dalına kamu icra hukuku denilmektedir⁵⁴. Kamu alacaklarının cebren tahsili 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun⁵⁵'de düzenlenmektedir. Hemen belirtelim kamu icra hukukunun konusunu kamu alacaklarının cebren tahsili yanında kendiliğinden ve süresi içerisinde yapılan ödemeler de oluşturmakta ve bu hususlar da Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da yer almaktadır⁵⁶. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un devreye girmesi kamu alacağının mahiyet ve miktar itibarıyla kesinleşerek tahakkuk etmiş olmasına bağlıdır⁵⁷. Buna göre vadesinde borcunu ödemeyen yükümlüye vergi dairesi tarafından ödeme emri çıkartılmakta; ödeme emrine rağmen borç ödenmez ise, alacağın cebren tahsili yoluna gidilmektedir. Yine

⁵² **Öncel/Kumrulu/Çağan**, s. 155-156; **Karakoç**, Kamu Alacakları, s. 45 - 47; **Karakoç**, Kamu İcra, s. 118; **Karakoç**, Genel Vergi, s. 307; **Akdoğan**, Vergi, s. 88; **Bayraklı**, s. 131; **Şenyüz/Yüce/Gerçek**, s. 305.

⁵³ **Öncel/Kumrulu/Çağan**, s. 156; **Kumrulu**, s. 651; **Karakoç**, Genel Vergi, s. 609; **Karakoç**, Kamu İcra, s. 122. **Candan**, s. 3; **Arslaner**, s. 25; **Serim**, s. 8

⁵⁴ **Karakoç**, Kamu Alacakları, s. 24; **Karakoç**, Genel Vergi, s. 608; Kamu icra hukuku - vergi icra hukuku kavramlarına ilişkin diğer tanımlamalar için bkz. **Kumrulu**, s. 650; **Öncel/Kumrulu/Çağan**, s. 157; **Mutluer/Dayanç**, s. 289; **Bayraklı**, s. 1; **Arslaner**, s. 111.

⁵⁵ R.G. 28.07.1953, S. 8469.

⁵⁶ **Karakoç**, Kamu Alacakları, s. 24.

⁵⁷ **Özbalcı**, s. 46.

vergi dairesi alacağı güvence altına almak için haciz, ihtiyatî haciz veya ihtiyatî tahakkuk gibi birtakım önlemleri uygulayabilmektedir⁵⁸.

Kamu alacaklarının devletin aslî gelirleri olması karşısında bunların tahsil ve takibinde özel alacaklardan farklı olarak birtakım idarî usûller ve hukuki imtiyazlar öngörülmüştür. Devlete kamu alacağının takibi ve tahsilinde bazı ayrıcalıklar tanınması ise, “toplumsal çıkarların özel çıkarlara üstün tutulması” ilkesi ile açıklanmaktadır. Buna göre, devletin kamu gücü ve egemenliğine dayanarak kamu alacaklarının tahsil ve takibinde özel alacaklarda uygulanan takip sisteminden ayrı, daha seri ve etkin işleyen araç ve yöntemlere sahip olması gayet doğaldır⁵⁹.

Görüldüğü üzere kamu icra hukuku genel icra hukukundan farklı usûllere bağlanmış bir hukuk dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun altında yatan sebep söz konusu alacağın kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılacak kamu gelirlerinden oluşmasıdır. Kamu hizmetlerinin görülmesi için yapılan giderler veya harcamalar olarak tanımlanan kamu giderleri⁶⁰ genel olarak vergilerle finanse edilmektedir. Kamu hizmetlerinin aksatılmadan yürütülmesi ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması, gerekli kaynakların riske atılmadan, düzenli ve zamanında temin edilmesiyle mümkün olabilir. Bu husus ise, kamu alacaklarının tahsil rejiminin belirli, özel ve etkili usuller aracılığıyla yapılması sonucunu doğurmuştur⁶¹. Gerçekten de devletin başlıca faaliyetleri arasında yer alan kamu hizmetlerinde meydana gelen artış kamu giderlerinin de artmasına yol açmış ve bunları finanse eden vergilere olan ihtiyaç artmıştır. Yine kamu giderlerinde oluşan bu artış kamu alacaklarının tahsil ve takibi üzerinde daha titiz bir şekilde durulmasına ve bunların farklı usullere bağlanmasına zemin hazırlamıştır⁶².

B. Kamu İcra Hukuku – Sosyal Devlet İlişkisi

Yukarıda sosyal devleti vatandaşlarının sosyal durumlarıyla ilgilenen ve onlara asgarî bir hayat standardı sağlamayı kendisine bir görev olarak

⁵⁸ Öncel/Kumrulu/Çağan, s. 156.

⁵⁹ Gerçek, s. 14.

⁶⁰ Erginay, s. 60; Üstün, s. 260; Gündüz, s. 108; Erkin, s. 245.

⁶¹ Öncel/Kumrulu/Çağan, s. 158; Karakoç, Kamu İcra, s. 125.

⁶² Çelik, s. 23; Arslaner, s. 25-26.

yükleyen devlet olarak tanımlamıştık. Sosyal devletin kişilere asgari bir hayat standardı sağlaması ise, esas olarak ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmesi ile olur. Başka bir deyişle, sosyal devlet vatandaşlarının refahını sağlamak ve onlara insan onuruna yaraşır bir hayat standardı sunmak için pozitif edimlerde bulunmalıdır. Kamu icra hukukunun konusu ise, zamanında ödenmeyen bir kamu alacağının yine devlet tarafından cebren tahsil edilmesidir. Kamu icra hukukunun cebri icra niteliği, vergi dairesinin kamu alacağını tahsil ederken pek tâbi borçlu konumundaki kişinin esas olarak negatif statü ve kişi hakkı niteliğinde olan mülkiyet, konut dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliği, vücut dokunulmazlığı gibi haklarına müdahale etmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu haklara yönelik müdahalenin hukuka uygun olup olmadığı ise, Anayasa'nın 13'üncü maddesinde düzenlenen temel hak ve özgürlüklere müdahalenin sınırları ve 2'inci maddesinde kaleme alınan hukuk devleti ilkesinin gerekleri bağlamında çözümlenecek bir husustur. Görüldüğü üzere, kamu icra hukuku ile kişi hak ve hürriyetleri ve hukuk devleti arasında sıkı bir bağ vardır⁶³.

Konuya kamu icra hukuku - sosyal devlet ilişkisi düzleminde bakacak olursak, burada, akıllara kamu icra hukuku ile sosyal devlet arasında bir bağ olup olmadığı ve eğer böyle bir bağ varsa bunun niteliğinin ne olduğu sorusu gelmektedir. Kanımızca bu bağın devletin pozitif nitelikteki bir edimi aracılığıyla oluşması imkânsızdır. Bir tarafını devlet diğer tarafını kamu borçlunun oluşturduğu kamu icra hukuku yoluyla kişilerin hayat standartlarının yükseltilmesi söz konusu olamaz. Keza kamu icra hukuku uygulamasının nihai amacı borçlunun malvarlığından vergi borcu kadar olan miktarı tahsil etmek; başka bir ifadeyle, vergi borcunun miktarı tamamlanana kadar borçlunun malvarlığını azaltmaktır. Bundan dolayı devletin bir yandan kişinin mülkiyet hakkına müdahale ederek malvarlığının azalması sonucunu doğuracak işlemi yerine getirirken diğer yandan onun ekonomik durumunu düzeltici olumlu edimlerde bulunması beklenemez. Bununla birlikte sosyal devlet ilkesi borçlunun malvarlığındaki azalmanın onun asgari bir hayat standardına sahip olmasını engelleyip engellemediği hususunda ortaya çıkabilir. Şöyle ki, nasıl sosyal devlet kural olarak kişilere insan onuruna yaraşır asgari

⁶³ Bu hususta bkz. Özekes, s. 119 vd; Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, s. 66 vd; Çiftçi, Menfaat, s. 49 vd.

bir hayat standardı sunmakla yükümlü ise, var olan asgari hayat standardını bozmamakla da yükümlü olmalıdır. Bu noktada sosyal devletin kamu icra hukukuyla olan bağlantısından bahsedilebilir. Buna göre kamu icra hukukunda sosyal devlet ilkesini “*kamu icra hukuku araçlarıyla kişilerin var olan hayat standartlarını asgari seviyenin altına çekerek onların insan onuruna yaraşmayan bir hayat sürmelerine sebebiyet vermeyen devlet*” olarak tanımlayabiliriz. Görüldüğü üzere buradaki sosyal devletin edimi pozitif değil negatif bir nitelik göstermekte olup kamu icra hukukunda sosyal devletin rolü yapmama, yapmaktan kaçınma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, sosyal devlet vergi dairesinin kamu alacağını tahsil ederken yapmakla yükümlü olduğu aktif faaliyetin sınırını ya da negatif kısmını oluşturmaktadır. Yine kamu icra hukukunda sosyal devlet ilkesi işin mahiyeti gereği kendisini borçlu açısından göstermektedir⁶⁴. Buna göre, borçlu, sırf kamu alacağının tahsil edilmesi sebebiyle her şeyi elinden alınarak topluma muhtaç hale getirilmemelidir⁶⁵. 1982 Anayasası’nın “*Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.*” ibareli 11’inci maddesinin ilk fıkrası hükmü karşısında kamu icra organları yapmış oldukları işlemler ile faaliyetlerde sosyal devlet ilkesine uygun hareket etmek zorundadırlar.

C. Kamu İcra Hukuku Uygulamasında Sosyal Devlet İlkesi

1. Kamu Alacağı İçin Güvence Önlemleri Açısından Sosyal Devlet İlkesi

a. Teminat ve Sosyal Devlet İlkesi

Kamu icra hukukunda teminat, kamu alacağının tahsilini tehlikeye düşüreceği varsayılan birtakım sebeplerin varlığı halinde kamu alacaklısının talebi ile kamu borçlusunun kanunda belirtilen değerleri borcuna karşılık gelecek şekilde güvence olarak göstermesidir⁶⁶. Kamu alacağını güvence

⁶⁴ Özkes, s. 223.

⁶⁵ Pekcantez/Atalay/Özkan/Özkes, s. 68; Özkes, s. 222; Çiftçi, Menfaat, s. 77.

⁶⁶ Karakoç, Genel Vergi, s. 641. Bu hususta bkz. Öncel/Kumrulu/Çağan, s. 166-167; Şimşek, (Şerh) s. 81; Akdoğan, Vergi, s. 90; Özbacı, s. 162; Şenyüz/Yüce/Gerçek, s.

altına almak için öngörülen yöntemlerden birisi olan bu müessesede, kamu borçlusu teminat altına alınacak malvarlığı değerlerini kendisi belirlediği için teminat, idarenin re'sen harekete geçerek borçlu üzerindeki bir kısım malvarlığı değerleri üzerindeki tasarruf ve zilyetlik hakkını cebren kaldırdığı ihtiyatî haciz müessesesine oranla daha hafif bir tedbirdir⁶⁷. Yine kamu alacağının tarh, tebliğ ve tahakkuk aşamalarından geçerek bu işlemlerin kanunda belirtilen sürelerde yapılmasının beklenmesi ile kamu alacağının tehlikeye düşebileceği durumlarda teminatın önemi artmaktadır⁶⁸.

Teminat, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 9'uncu maddesinde düzenlenmektedir⁶⁹. Hüküm uyarınca yükümlüden teminat istenmesi iki durumda ortaya çıkabilir. Bunlardan birincisi, Vergi Usul Kanunu'nun 344'üncü maddesi uyarınca vergi ziyai suçu ile 359'uncu maddesinde belirtilen kaçakçılık suçu hallerinin var olması; ikincisi ise, Türkiye'de ikametgâhı bulunmayan vergi borçlusunun durumunun kamu alacağının tahsilinin tehlikede olduğunu göstermesidir. Hükümün lafzından ilk durum için teminat istenmesinin zorunlu; ikinci durum içinse ihtiyatî olduğu sonucu çıkmaktadır⁷⁰. Vergi ziyai cezası kesilmesi gerektiren haller ile vergi kaçakçılığı kapsamına giren hallere ilişkin olarak vergi incelemesine yetkili memurlar tarafından yapılan hesaplara göre belirlenen miktar üzerinden teminat istenebilir. Buna göre tahsil dairesi tarafından teminat istenmesi için bu iki suça ilişkin olarak vergi salınması işlemlerine başlan-

313; Çelik, s. 51; Gerçek, s. 136; Bayraklı, s. 31; Taylar, s. 71; Arslaner, s. 148; Serim, s. 15.

⁶⁷ Özbalcı, s. 162.

⁶⁸ Taylar, s. 71.

⁶⁹ Hüküm tam olarak şu şekildedir:

"213 sayılı Vergi Usul Kanununun 344 üncü maddesi uyarınca vergi ziyai cezası kesilmesini gerektiren haller ile 359 uncu maddesinde sayılan hallere temas eden bir amme alacağının salınması için gerekli muamelelere başlanmış olduğu takdirde vergi incelemesine yetkili memurlarca yapılan ilk hesaplara göre belirtilen miktar üzerinden tahsil dairelerince teminat istenir.

Türkiye'de ikametgahı bulunmayan amme borçlusunun durumu amme alacağının tahsilinin tehlikede olduğunu gösteriyorsa, tahsil dairesi kendisinden teminat isteyebilir."

⁷⁰ Öncel/Kumrulu/Çağan, s. 166-167; Karakoç, Genel Vergi, s. 643; Şenyüz/Yüce/ Gerçek, s. 313; Mutluer/Dayanç, s. 296; Taylar, s. 71.

malıdır. Yine teminatın istenmesi için kamu alacağının geçici de olsa tarh edilmiş olması gerekmele birlikte, tebliğ ve tahakkuk etmesi şart değildir⁷¹. Türkiye’de ikametgâhı bulunmayan kamu borçlusundan teminat istenmesi için gerekli olan kamu alacağının tahsilinin tehlikede olması unsurunun gerçekleşmesi hususunda ise, ikametgâhı olmayan bireyin muteber birisi olmaması, ülkeyi terk etme niyeti olduğunun izlenimini verecek şekilde işlerini tasfiyeye yönelmesi, vergiyi karşılayacak seviyede malvarlığının bulunmaması gibi durumlar örnek verilmektedir⁷².

Görüldüğü üzere Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun’un 9’uncu maddesi ve devamında düzenlenen teminat müessesesi ile bir yandan kamu alacağı güvence altına alınmakta; diğer yandan da borçluya kamu alacağını karşılayacak teminatı belirleme konusunda bir inisiyatif verilerek mali durumunu en az etkileyecek malvarlığı değerlerini belirlenmesi için fırsat tanınmaktadır. Bu husus borçlu açısından bir avantajdır⁷³. Yine Kanun’un 10’uncu maddesinin son fıkrasında borçlunun, verdiği teminatı kısmen veya tamamen aynı değerdeki başkalarıyla değiştirebileceği hükme bağlanarak menfaati gözetilmeye çalışılmıştır. Nitekim teminat verildikten sonra dahi kamu borçlusu uygun gördüğü malvarlığı değerlerini teminat gösterdikleriyle değiştirebilmektedir. Görüldüğü üzere, hüküm kamu borçlusunun ekonomik durumunu ve hayat standardını olabildiğince korumaya yöneliktir ve sosyal devlet ilkesiyle uyum içerisindedir.

b. İhtiyatî Haciz ve Sosyal Devlet İlkesi

İhtiyatî haciz, ileride tahakkuk ederek ödeme vadesi gelecek ya da ödeme emri gönderilecek bir kamu alacağının tahsilini güvence altına almak amacıyla kanunda belirtilen sebeplere dayanarak kamu borçlusunun bir takım mal, alacak veya haklarına idarî bir kararla el konulmasıdır⁷⁴. İhtiyatî

⁷¹ **Karakoç**, Genel Vergi, s. 642; **Mutluer/Dayanç**, s. 295; **Özbalcı**, s. 162; **Gerçek**, s. 125.

⁷² **Mutluer/Dayanç**, s. 296.

⁷³ **Özbalcı**, s. 162.

⁷⁴ **Dönmez**, s. 12-13; **Özbalcı**, s. 202; **Kaneti**, s. 432; **Karakoç**, Kamu Alacakları, s. 74-75; **Karakoç**, Genel Vergi, s. 646; **Şenyüz/Yüce/Gerçek**, s. 315; **Gerçek**, s. 147; **Şimşek**, Şerh, s. 103; **Çelik**, s. 66; **Oktar**, s. 303; **Bayraklı**, s. 44; **Serim**, s. 39.

hacze konu olan mallar üzerinde kamu borçlusunun tasarrufta bulunması alacaklı idarenin izni olmadan mümkün değildir⁷⁵. İhtiyatî haczin kesin hacizden farkı, geçici bir hukukî önlem olmasına paralel olarak malın paraya çevrilmesi sonucunu doğurmamasıdır⁷⁶. Kesin haciz kararı verilebilmesi için alacağın tahakkuk etmesi ve ödeme emri çıkarılması gerekirken, ihtiyatî haciz, ihtiyatî tahakkuk yapılması şartıyla henüz tahakkuk etmemiş kamu alacakları ile kesin haciz aşamasına gelmemiş tahsili kabil kamu alacakları için yapılabilir. Yine ödeme emri gönderildikten sonra yedi günlük ödeme veya dava açma süresinin dolmasından önce de kesin haciz aşamasını gerektiren aşamaya gelinmediğinden ihtiyatî haciz yapılabilir⁷⁷.

İhtiyatî haciz kamu alacağının korunması için en etkili yollardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁸. İhtiyatî haciz müessesesinin kabul edilmesinin altında yatan temel sebep ise, kamu borçlusunun borcunu ödememek için mallarını kaçırmaya tehlikesine karşı kamu alacağının güvence altına alınmasıdır⁷⁹. İhtiyatî haciz, bir idarî kararla kamu borçlusunun bir kısım malvarlığı üzerinde zilyetliğinin sonlandırılması şeklinde uygulandığı için, kamu borçlusunun malvarlığına dâhil veya malvarlığı dışındaki bir kıymeti kendisi takdir edip borcuna karşılık olarak gösterdiği teminat müessesesinden daha ağır bir koruma tedbiridir⁸⁰. Genel icra hukukundaki ihtiyatî haciz kararı mahkeme tarafından verilirken kamu icra hukukunda ihtiyatî haciz kararı alacaklı kamu idaresinin mahalli en büyük memuru tarafından herhangi bir süre sınırına bağlı olmaksızın verilmektedir⁸¹.

İhtiyatî haciz, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 13'üncü ve devamı maddelerinde düzenlenmektedir. Yine aynı maddenin

⁷⁵ **Karakoç**, Genel Vergi, s. 649; **Şenyüz/Yüce/Gerçek**, s. 316; **Gerçek**, s. 156.

⁷⁶ **Candan**, s. 98.

⁷⁷ **Candan**, s. 98.

⁷⁸ **Yılmaz**, s. 164.

⁷⁹ **Karakoç**, Kamu Alacakları, s. 74.

⁸⁰ **Özbalcı**, s. 202; **Kaneti**, s. 432; **Çelik**, s. 67.

⁸¹ **Karakoç**, s. Kamu Alacakları, s. 75. Bu hususun bir tür fonksiyon gaspı oluşturduğu ve kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olduğu görüşü için bkz. **Çiftçi**, Karşılaştırma, s. 362-364.

ikinci fıkrası ihtiyatî haciz sebeplerini ihtiva etmektedir.⁸² Bunlar arasında teminat istenmesi gerektiren durumların belirtilmesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte teminat gösterilmesi gerekli hallerin başlı başına varlığı ihtiyatî haciz için yeterli iken fıkranın 4'üncü bendinde borçlunun istenildiği halde teminat göstermemesi de ihtiyatî haciz sebebi olarak sayılmıştır. Bu durum karşısında bu iki bent arasında mantıki bir bağ olduğunu söylemek güçleşmektedir.⁸³ Gerçekten, hükümdeki ibarelerden ortada teminat istenilmesi gereken bir durum varsa, idarenin teminat istemek ya da ihtiyatî haczi uygulamak seçeneklerinden birisini tercih etmede takdir yetkisinin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi kamu borçlusu açısından ihtiyatî haciz, teminata kıyasla çok daha ağır bir tedbirdir. Nitekim teminatta borçlu kendi ihtiyaçları açısından bir önem sırası belirleyerek ekonomik olarak kendisini en az zor duruma düşürecek ve hayat standardını etkileyecek varlıklarını teminat olarak gösterebilirken ihtiyatî hacizde ise, kamu idaresi borçlunun herhangi bir malvarlığı değerine el koyabilir. Bundan dolayı borçlunun malvarlığını kaçırma ya da hileli yollara sapma yönünde bir hareketi olmadığı sürece teminat istenen hallerin varlığı durumunda derhal ihtiyatî haciz istenmeyerek öncelikle teminat istenmesi borç-

⁸² Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 13'üncü maddesi uyarınca: "İhtiyatî haciz aşağıdaki hallerden herhangi birinin mevcudiyeti takdirinde hiçbir müddetle mukayyet olmaksızın alacaklı amme idaresinin mahalli en büyük memurunun kararıyla, haczin ne suretle yapılacağına dair olan hükümlere göre, derhal tatbik olunur:

1. 9 uncu madde gereğince teminat istenmesini mucip haller mevcut ise,
2. Borçlunun belli ikametgahı yoksa,
3. Borçlu kaçmışsa veya kaçması, mallarını kaçırması ve hileli yollara sapması ihtimalleri varsa,
4. Borçludan teminat gösterilmesi istendiği halde belli müddette teminat veya kefil göstermemiş yahut şahsi kefalet teklifi veya gösterdiği kefil kabul edilmemişse,
5. Mal bildirimine çağrılan borçlu belli müddet içinde mal bildiriminde bulunmamış veya noksan bildirimde bulunmuşsa,
6. Hüküm sadır olmuş bulunsun bulunmasın para cezasını müstelzim fiil dolayısıyla amme davası açılmış ise,
7. İptali istenen muamele ve tasarrufların mevzuunu teşkil eden mallar, bu mallar elden çıkarılmışsa elden çıkarılan diğer malları hakkında uygulanmak üzere, bu kanunun 27, 29, 30 uncu maddelerinin tatbikini icabettiren haller varsa."

⁸³ Özbalcı, s. 209-210. Benzer yönde Çelik, s. 68.

lunun menfaati ve Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un ruhu açısından daha uygun olacaktır⁸⁴. Bu şekilde bir uygulama aynı zamanda sosyal devlet ilkesinin de bir gereğidir.

İhtiyati haciz konusunda sosyal devlet ilkesi ile ilgili diğer bir husus ihtiyaten haczedilecek malvarlığı değerinin miktarıdır. Öncelikle ihtiyatî haciz kararının sebebini teşkil eden kamu alacağının miktarı ihtiyatî haciz kararında belirtilmelidir⁸⁵. Ayrıca ihtiyatî hacze konu olacak malvarlığının kamu alacağının miktarından fazla olmaması gerekir. Başka bir ifadeyle ihtiyatî hacizde borçlunun mal, alacak ve haklarından kamu alacağını karşılayacak kısmına el konulmalıdır⁸⁶. Aksi durum mülkiyet hakkı borcunun miktarına göre ölçsüz bir şekilde sınırlanan kamu borçlusunun ekonomik durumunun daha da çok zarar görmesi anlamına gelir ki bu husus açıkça sosyal devlet ilkesine aykırı olur.

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 16'ncı maddesi uyarınca ihtiyatî haciz kararının uygulanması sonrasında kamu borçlusunun isteği ve teminat göstermesi üzerine ihtiyatî haciz kararının kaldırılacağı belirtilmiştir⁸⁷. Bu konuda ihtiyatî haczi kaldırmaya yine haczi koyan merci yetkilidir. Yine ihtiyatî haczi koyan merci, Kanun'da belirtilen teminatlardan birisinin kamu alacağını karşılamaya yetecek miktarda gösterildiğinin tespit edilmesi durumunda ihtiyatî haczi kaldırmak zorundadır⁸⁸. Görüldüğü üzere

⁸⁴ **Dönmez**, s. 21; **Gerçek**, s. 150; **Yılmaz**, s. 165-166; **Taylar**, s. 79. Bu konuda çözüm olarak teminat istenilen bir durum olan vergi kaçakçılığına dayalı vergi aslı ve vergi ziyayı cezası gerektiren hâller için doğrudan ihtiyatî hacze başvurulması kabul edilerek vergi kaçakçılığı olmaksızın vergi ziyasına yol açılması durumunda ise ihtiyatî haczin uygulanabilmesi için öncelikle kamu borçlusundan teminat istenebileceği belirtilmektedir. **Taylar**, s. 81.

⁸⁵ **Arslaner**, s. 157.

⁸⁶ **Gerçek**, s. 155; Benzer yönde **Bayraklı**, s. 51.

⁸⁷ Hüküm tam olarak şöyledir: "*Borçlu, 10 uncu maddenin 5 inci bendinde yazılı menkul mallar hariç olmak üzere, mezkûr maddeye göre teminat gösterdiği takdirde ihtiyati haciz, haczi koyan merci tarafından kaldırılır.*" Görüldüğü üzere Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 10. maddesinin 5. bendi kapsamındaki menkul mallar teminat olarak gösterilebilecek değerler kapsamında kabul edilmemiştir.

⁸⁸ **Candan**, s. 118. Esasen ihtiyatî haciz herhangi bir süreye bağlı olmaksızın uygulandığı için tahsil dairesi tarafından kesin hacze çevrildiğinde kalkmaktadır. Bunun içinse kamu alacağının vadesinin gelmesi gerekir. Bu şekilde ihtiyatî hacze konu olan kamu alacağı, sanki teminatsız bir alacakmış gibi takip edilebilir. Bkz. **Gerçek**, s. 157.

bu hususta idareye takdir yetkisi tanınmayarak malvarlığına ihtiyatî haciz konulan kamu borçlusunun hükümde belirtilen teminatları göstermesi halinde ihtiyatî haczi kaldırılabileceği düzenlenmiştir. Buna göre, borçluya ihtiyatî hacze konu olan malvarlığı değerlerinin yerine, üzerinde tasarrufta bulunmaması ekonomik durumunu daha az etkileyecek malvarlığı değerlerini teminat olarak göstererek ekonomik durumunu bir nebze de olsa iyileştirme fırsatı verilmiştir. Bu yönüyle düzenleme sosyal devlet ilkesi ile uyum içerisindedir.

2. Kamu Alacağıın Cebren Tahsili Süreci Açısından Sosyal Devlet İlkesi

a. Genel Olarak

Kamu alacağıın cebren tahsili, kamu borçlusu tarafından kanunlarda belirtilen usûllere uygun olarak vadesinde ödenmeyen kamu alacağıın kamu idaresi tarafından hukukî cebre dayanarak tahsil edilmesidir⁸⁹. Kamu alacaklarının cebren tahsiline gidilmesi için öncelikle usûlüne uygun olarak tarh ve tahakkuk eden kamu alacağıın tahsil aşamasına gelmesi ve borçlunun kamu borcunu vadesinde ödememiş olması gerekir. Bununla birlikte kamu alacaklarının cebren tahsil aşamasından önce borçluya bir ödeme emri gönderilerek vadesi gelen borcunu ödemesi hususunda son bir şans tanınarak davet yapılması gerekir⁹⁰. Nitekim, borçluya usûlüne uygun olarak gönderilmesi gereken ödeme emri cebren tahsil sürecinin ilk basamağını ve temelini oluşturmaktadır⁹¹. Ödeme emri kamu borcunu, borcun nedenini, aslının ve

⁸⁹ **Karakoç**, s. 643; **Şenyüz/Yüce/Gerçek**, s. 305; **Mutluer/Dayanç**, s. 315; **Gerçek**, s. 191; **Candan**, s. 278.

⁹⁰ **Gerçek**, s. 192-193.

⁹¹ **Kaneti**, s. 447; **Özbalcı**, s. 556; **Candan**, s. 280; **Güzel/Özdemir**, s. 127. Nitekim Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 55. maddesinin ilk fıkrası uyarınca "Amme alacağıın vadesinde ödemeyenlere, 7 gün içinde borçlarını ödemeleri veya mal bildiriminde bulunmaları lüzumu bir "ödeme emri" ile tebliğ olunur." Cebren tahsil sürecinin ödeme emri aşaması hakkında geniş bilgi için bkz. **Öncel/Kumrulu/Çağan**, s. 162-165; **Karakoç**, s. 645-651; **Özbalcı**, s. 555 vd.; **Mutluer/Dayanç**, s. 315-318; **Çelik**, s. 183 vd.; **Akdoğan**, Vergi, s. 95-96; **Şenyüz/Yüce/Gerçek**, s. 305 vd.; **Candan**, s. 280 vd; **Gerçek**, s. 193 vd; **Tombaloğlu**, s. 212 vd.; **Yılmaz**, s. 652 vd.; **Güzel/Özdemir**, s. 127 vd.

ferilerinin mahiyetini, miktarlarını, nereye ödeneceğini, vadesinde ödenmediği takdirde cebren tahsil aşamasına geçileceğini ve diğer yaptırımları borçluya ihtar eden bir belgedir⁹². Görüldüğü üzere ödeme emrinin işlevi ve önemi, borçlunun kendisi hakkında başlatılan takip hakkında haberdar edilerek bu suretle ona gerekli savunmalarını sunabilme fırsatı verilmesinde yatmaktadır⁹³.

Kamu alacağının vadesinin gelmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemesi halinde kamu gücü yoluyla zorla tahsil edileceğini yukarıda belirtmiştik. Bu hususta Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 54'üncü maddesi kamu alacaklarının tahsili açısından üç yol öngörmekte olup bunlar borçludan teminat alınmışsa teminatın paraya çevrilmesi yahut kefil gösterilmişse kefilin takibi; haciz yoluyla takip ve şartların gerçekleşmesi halinde borçlunun iflâsının istenmesi yoluyla takiptir. Buna göre borçlu teminat göstermiş ise, teminat paraya çevrilerek; kefil göstermişse kefil takip edilerek idare tarafından kamu alacağının tahsili yoluna gidilebilecektir. Yine borçlunun kamu alacağını karşılayacak ölçüdeki malvarlığı haczedilerek ya da borçlunun iflâsının istenmesi suretiyle de kamu alacağı tahsil edilebilecektir. Her ne kadar Kanun'un 54'üncü maddesi cebri icra yollarını teminatın paraya çevrilmesi yoluyla takip, haciz yoluyla takip ve iflâs yoluyla takip sırası ile ifade etmişse de idarenin bu sıraya uyma zorunluluğu bulunmamaktadır⁹⁴. Bununla birlikte, cebri icra sırasında idare, kamu alacağının en kısa ve zahmetsiz usûlle tahsil edilmesini amaçlayacağı için teminat varsa bunun paraya çevrilmesi yoluyla takibin; yoksa haciz yoluyla takibin, borçlunun iflâsının istenmesi suretiyle takip edilerek alacağın tahsil edilmesinden daha etkin bir yol olduğunu belirtelim⁹⁵. Bunun sebebi, ilk iki cebren tahsil usûlünün kamusal imtiyazlar dâhilinde Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kapsamında; diğerinin ise, İcra ve İflas Kanunu kapsamında yapılmasıdır⁹⁶.

⁹² **Yılmaz**, s. 652.

⁹³ **Çiftçi**, Menfaat, s. 260-261; **Çiftçi**, Karşılaştırma, s. 345.

⁹⁴ **Arslaner**, s. 111-112.

⁹⁵ **Arslaner**, s. 112.

⁹⁶ **Arslaner**, s. 112. Nitekim Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 100'üncü maddesi uyarınca, "Amme alacaklarının tahsili için İcra ve İflas Kanunu hükümleri dairesinde amme borçlusunun iflâsı istenebilir."

b. Teminatın Paraya Çevrilmesi Yoluyla Takip ve Sosyal Devlet İlkesi

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 56'ncı maddesi, teminatın paraya çevrilmesi yoluyla kamu alacağının tahsil edilmesini düzenlemektedir. Hüküm uyarınca "Karşılığında teminat gösterilmiş bulunan amme alacağı vadesinde ödenmediği takdirde, borcun 7 gün içinde ödenmesi, aksi halde teminatın paraya çevrileceği veya diğer şekillerle cebren tahsile devam olunacağı borçluya bildirilir. 7 gün içinde borç ödenmediği takdirde teminat bu kanun hükümlerine göre paraya çevrilerek amme alacağı tahsil edilir." Görüldüğü üzere, vadesinde ödenmemiş teminata bağlı alacaklar için borcun yedi gün içerisinde ödenmesi için borçluya tebligat yapılmakta, aksi halde teminat paraya çevrilerek kamu alacağı tahsil edilmektedir. Borçluya yapılan bu bildirim ödemeye emri hükmünde olduğu belirtilmektedir⁹⁷. Yine teminatın paraya çevrilmesi yoluyla yapılan takibin haciz yoluyla yapılan takibin bir görünümü olduğunu söyleyebiliriz⁹⁸.

Hükümden anlaşılacağı üzere vadesinde ödenmemiş kamu alacağının teminata bağlanmış olması halinde teminatın derhal paraya çevrilerek kamu alacağının tahsil edilmesi kabul edilmemiştir⁹⁹. Buna göre, öncelikle borçluya tebligat yapılarak yedi gün içerisinde borcunu ödeyebileceği bildirilmelidir. Bu hükmün sosyal devlet ilkesi ile bağlantısı ise, borçluya teminatı oluşturan değere oranla, kaybı hayat standardını veya ekonomik durumunu daha az etkileyebilecek varlıklarını kullanarak borcunu ödeme imkânının tanınmasıdır. Bundan dolayı teminatın doğrudan paraya çevrilmeyerek borç-

⁹⁷ **Öncel/Kumrulu/Çağan**, s. 162. Bununla birlikte öğretilde, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 56'ncı maddesinde öngörülen uyarı yazısı ya da ödemeye çağrı mektubunun ortada bir teminat olmasına paralel olarak kamu alacağının hâlihazırda güvencede olmasından dolayı, esas olarak borçlunun çıkarını korumak için düzenlendiği; çünkü, borçlu tarafından gösterilen teminatların paraya çevrilmesinin borçlu açısından büyük bir itibar kaybı oluşturacağı belirtilmektedir. Buna göre, bu yönüyle Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 56'ncı maddesindeki bildirim yazısı esas olarak cebren tahsilata başvurulması için düzenlenen ödeme emrinden farklıdır. **Gerçek**, s. 208.

⁹⁸ **Karakoç**, Genel Vergi, s. 670. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. **Yılmaz**, s. 670 vd.; **Özbalcı**, s. 593 vd.; **Şimşek**, Şerh, s. 443 vd.; **Tombaloğlu**, s. 221 vd.; **Candan**, s. 286-289; **Bayraklı**, s. 134-136; **Arslaner**, s. 112-115.

⁹⁹ **Mutluer/Dayanç**, s. 319.

luya borcunu ödemesi için yedi günlük süre tanınmasını öngören hüküm sosyal devlet ilkesini yansıtan bir düzenlemedir.

c. Mal Bildiriminde Bulunma ve Sosyal Devlet İlkesi

Kendisine ödeme emri tebliğ edilen borçlunun izleyebileceği üç yol bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ödeme emrinde yazılı olan meblağı ödemek; ikincisi, ödeme emrine kısmen ya da tamamen itiraz etme suretiyle vergi mahkemesinde dava açmak; üçüncüsü ise, mal bildiriminde bulunmaktır¹⁰⁰. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 58'inci maddesi mal bildirimini, *"borçlunun gerek kendisinde, gerekse üçüncü şahıslar elinde bulunan mal, alacak ve haklarından borcuna yetecek miktarın, nevini, mahiyetini, vasfını, değerini ve her türlü gelirlerini veya haczi kabil mal veya geliri bulunmadığını ve yaşayış tarzına göre geçim kaynaklarını ve buna nazaran borcunu ne suretle ödeyebileceğini yazı ile veya sözle tahsil dairesine bildirmesi"* olarak tanımlamıştır. Mal bildirimi müessesesinin kanunda düzenlenmesinin amacı borçlunun kamu borcunu ödeyebilecek kadar malvarlığına sahip olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olunmasıdır¹⁰¹. Nitekim borçlunun mal bildiriminde bulunması tatbik edilecek haciz aşamasını kolaylaştırıcı bir etki yapmaktadır¹⁰². Mal bildirimi niteliği itibariyle bir tür servet bildirimi olmadığı için borçlunun tüm mallarını bildirmesi gerekmediği gibi borcuna yetecek kadar malı bildirmesi yeterlidir. Bununla birlikte, malın borcu karşılayıp karşılamayacağını takdir etme yetkisi tahsil dairesine ait olduğu için tahsil dairesi, bildirilen malların borcu tam olarak karşılamadığı ya da haciz veya satışının güç olacağı kanısına varırsa borçludan ek mal bildiriminde bulunmasını isteyebilir. Yine bildirim konu olabilecek mallar hacze kabil mallar olup borçlunun malının bulunmadığı ya da hacze kabil malının olmadığı yönündeki irade beyanı da mal bildirimi sayılır¹⁰³. Nitekim hacze uygun malı, alacağı ya da hakkı olmayan borçlu da

¹⁰⁰ Karakoç, Genel Vergi, s. 678.

¹⁰¹ Yılmaz, s. 712.

¹⁰² Karakoç, Genel Vergi, s. 678; Gerçek, s. 202.

¹⁰³ Karakoç, Genel Vergi, s. 679; Özbalcı, s. 651; Yılmaz, s. 712-713; Candan, s. 378-379.

mal bildiriminde bulunmak zorundadır¹⁰⁴. Mal bildiriminde bulunan borçlu, bildirdiği mallar üzerinde haciz işlemi tesis edilmedikçe bu mallar üzerinde tasarrufta bulunabilir¹⁰⁵. Bununla birlikte yapılan tasarruf sonucunda bildirilen malların borcu karşılayamayacak hale düşmesi durumunda borçlu en kısa sürede borcunu karşılayacak düzeyde yeni bir bildirimde bulunmalıdır¹⁰⁶.

Alacaklı tahsil dairesi borçlunun mallarını haciz ve satış yoluyla iktisap etmeye kalktığı zaman sadece mal bildiriminde bulunan malları haczetmesi yönünde kanunî bir sınırlama bulunmamaktadır. Hatta Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un "*Borçlunun, mal bildiriminde gösterilen veya tahsil dairesince tespit edilen borçlu veya üçüncü şahıslar elindeki menkul malları ile gayrimenkullerinden, alacak ve haklarından amme alacağına yetecek miktarı tahsil dairesince haczolunur.*" ifadeli 62'inci maddesinin 1'inci fıkrası hükmü karşısında tahsil dairesinin borçlunun mal bildiriminde belirtilen malları dışındakileri de haczedebileceği gibi bir mana çıkmaktadır. Bununla birlikte aynı maddenin son fıkrası hükmü¹⁰⁷ karşısında kamu alacağının tahsili açısından bir sıkıntı meydana getirmediği sürece tahsil dairesinin mal bildiriminde bulunan malları haczetmesi, borçlunun menfaatlerinin olabildiğince sağlanması açısından daha uygun olacaktır¹⁰⁸. Bu aynı zamanda sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir. Çünkü, borçlu mal bildiriminde bulunurken pek tabii öncelikle haczi durumunda ekonomik durumunun en az etkileneceği veya kendisi için daha az zarurî nitelikte olan malları belirtecektir. Bundan ötürü tahsil dairesi haciz işlemi gerçekleştirirken mal bildiriminde gösterilmeyen mallardan olabildiğince kaçınmalı; yokluğu borçlunun hayat standardını asgari seviyenin altına çekebilecek veya onu ekonomik anlamda çok zor duruma sokabilecek malların haczinden mümkün olduğunca imtina etmelidir.

¹⁰⁴ **Karakoç**, Genel Vergi, s. 680; **Candan**, s. 378.

¹⁰⁵ **Karakoç**, Genel Vergi, s. 680.

¹⁰⁶ **Mutluer/Dayanç**, s. 318; **Gerçek**, s. 204.

¹⁰⁷ Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 62'inci maddesinin son fıkrası uyarınca "*Tahsil dairesi alacaklı amme idaresi ile borçlunun menfaatlerini mümkün olduğu kadar telif etmekle mükelleftir.*"

¹⁰⁸ **Karakoç**, Genel Vergi, s. 679; **Özbalcı**, s. 652; **Arslaner**, s. 226.

ç. Kamu Alacağı'nın Tecili ve Sosyal Devlet İlkesi

Kamu borçlusunun borcunu vadesinde ödemesi, kendisine haciz uygulanması ya da haczedilen mallarının paraya çevrilmesi aşamalarında ekonomik olarak çok zor duruma düşebilmesi mümkündür. Böyle hallerde borcun ödenmesinin bir süre ertelenmesinin alacaklı kamu idaresiyle borçlunun menfaatlerinin dengelenmesi açısından önemli olduğu belirtilmektedir. Bilhassa vergi borçları açısından iyiniyetli borçlunun vergiyi ödeyebilme yeteneğini koruyabilmesi ve kamu alacağı'nın kaynağının sürekliliğinin sağlanması için birtakım durumlarda borcun ertelenmesi gerekli olabilmektedir¹⁰⁹. Bu hususta Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 48'inci maddesinde kamu alacağı'nın tecilini düzenlemiştir. Hükümün ilk fıkrası uyarınca “*Amme borcunun vadesinde ödenmesi veya haczin tatbiki veyahut haczolunmuş malların paraya çevrilmesi amme borçlusunu çok zor duruma düşürecekse, borçlu tarafından yazı ile istenmiş ve teminat gösterilmiş olmak şartıyla, alacaklı amme idaresince veya yetkili kılacağı makamlarca; amme alacağı 36 ayı geçmemek üzere ve faiz alınarak tecil olunabilir.*” Hükümden anlaşılacağı üzere tecil kararı vermek tahsil dairesi için bir mecburiyeti ifade etmemektedir. Başka bir ifadeyle, idare tecil talebine olumlu yanıt verip vermeme hususunda takdir yetkisine sahiptir¹¹⁰. Tecil müessesesi ile borçlu tarafından kamu alacağı'nın ödenmesi, borçluya haciz uygulanması veya haczolunan malların paraya çevrilmesi aşamalarında borçlunun ekonomik olarak çok zor duruma düşmesinin söz konusu olacağı durumlarda kamu alacağı'nın ertelenmesine olanak tanınarak borçlunun menfaatinin korunmaya çalışılması kamu icra hukukunda sosyal devlet ilkesinin yansımalarından birisidir. Buradaki çok zor duruma düşme tâbirinin insan onuruna yaraşır bir hayat sürmek için gerekli olan asgari geçim standartlarının altına düşmek olarak anlaşılması gerekir. İdare bu hususu takdir ederken mümkün olduğunca borçlu lehine yorum yapmalıdır¹¹¹. Yine kamu alacağı'nın tecili için

¹⁰⁹ Kaneti, s. 443; Karakoç, Genel Vergi, s. 705; Şimşek, Şerh, s. 368; Şenyüz/Yüce/ Gerçek, s. 300; Çelik, s. 159; Gerçek, s. 86; Bayraklı, s. 114.

¹¹⁰ Karakoç, Genel Vergi, s. 705; Özbacı, s. 476; Mutluer/Dayanç, s. 308; Gerçek, s. 87.

¹¹¹ Seri A 1 No'lu Tahsilat Genel Tebliği (R.G. 30.06.2007, S. 26568) uyarınca “*Tecilin yapılması sırasında amme alacağı'nın tecil dolayısıyla tehlikeye girmemesi, teminat altına alınması şartları göz önünde bulundurulacağı gibi, “çok zor” durumun takdirinde*

Kanun'da yer almamasına rağmen borçlunun kamu borcunu ödeme sürecinde iyi niyetli davranması da aranmaktadır¹¹².

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, kamu alacağının tecil edilmesi için borçlunun teminat göstermesini zorunlu tutmaktadır. Bununla birlikte Kanun'un 48'inci maddesinin ikinci fıkrası "*Şu kadar ki, amme borçlusunun alacaklı tahsil daireleri itibarıyla tecil edilen borçlarının toplamı ellibin Yeni Türk Lirasını (bu tutar dâhil) aşmadığı takdirde teminat şartı aranılmaz. Bu tutarın üzerindeki amme alacaklarının tecilinde, gösterilmesi zorunlu teminat tutarı ellibin Yeni Türk Lirasını aşan kısmın yarısıdır...*" hükmüne yer vermektedir. Bu hususta elli bin lirayı aşmayan alacaklar için teminat istenmemesi sosyal devlet ilkesi ile uyumludur. Nitekim borçlu zaten çok zor duruma düşeceği için tecil talebinde bulunduğundan bu hususta teminat istenmesinin hükme bağlanması tecil müessesesi aracılığıyla borçlu açısından ulaşılmak istenen sonuç ile çelişki oluştururdu. Yine elli bin lirayı aşan borçlar için de aşan kısmın yarısı kadar teminat istenmesi, borçlunun ekonomik durumu ve hayat standardına olabildiğince az müdahale etmeye yönelik bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tecil ile ilgili bahsetmek istediğimiz son husus tecil edilen kamu alacaklarına uygulanan faizdir. Maliye Bakanlığı'nın Seri: C Sıra No: 2 Tahsilat Tebliği¹¹³ uyarınca 21.10.2010 tarihinden itibaren yıllık % 12 tecil faizi uygulanmaktadır. Görüldüğü üzere tecil için uygulanacak faiz oranı, yıllık %16,80 olan kamu alacakları için uygulanan gecikme zammı oranın-

de icra takibine başlanması ya da takibin devamı halinde borçlunun gelir kaynaklarının ortadan kalkmasına ya da faaliyetlerinin devamının engellenmesine sebebiyet verilip verilmediğinin de bir ölçü olarak göz önünde bulundurulması icap etmektedir." Tebliğe göre borçlunun çok zor duruma düşmesinin belirlenmesinde gelir kaynaklarının ortadan kalkmasına ya da faaliyetlerinin devamının engellenmesine sebebiyet verilip verilmediği hususları kıstas olarak kullanılmaktadır.

¹¹² **Karakoç**, Genel Vergi, s. 705; **Özbalcı**, s. 478; **Gerçek**, s. 94-95. Nitekim Seri A 1 No'lu Tahsilat Tebliği uyarınca "*Kanunun tecil için öngördüğü şartlardan borç ödemedeki iyi niyet sahibi olma şartına da tecil taleplerinin değerlendirilmesi sırasında dikkat edilecek, öteden beri borç ödeme alışkanlığı bulunmayan borçluların önerdikleri ödeme planlarının gerçekçi olmadığı kanaatine ulaşılan hallerde tecil talepleri, çok zor durumda olmaları halinde dahi, kabul edilmeyecektir."*

¹¹³ R.G. 21.10.2010, S. 27736.

dan¹¹⁴ daha düşük olacak şekilde belirlenmiştir. Bu düzenleme borçlunun lehine gibi görünse de, tecil müessesesinin aslî amacını borçlunun çok zor duruma düşmesinin engellenmesi hususu oluşturduğu için sürenin bitiminde faiziyle birlikte oluşacak borcun da kişinin ekonomik durumunu temelden sarsacak nitelikte olmaması gerekir. Bundan ötürü, her ne kadar tecil faizi oranı kamu alacakları için uygulanan gecikme zammı oranından daha az miktarda belirlenmiş olsa da kanımızca bu durum sosyal devlet ilkesi açısından yeterli değildir. Burada tecilin uygulanması için borçlunun iyiniyetli olması şartının da arandığını göz önüne aldığımızda bu oranın sadece kamu borcunun tecil süresi içinde değer kaybetmesini önleyici bir niteliğe sahip olması yeterlidir. Bu hususta tecil için özel hukuk ilişkilerinden doğan alacaklar için öngörülen %9 kanunî faiz oranının¹¹⁵ aranması sosyal devlet ilkesi açısından daha uygun bir düzenleme olacaktır.

d. Kamu Alacağının Doğal Afetler Sebebiyle Terkini ve Sosyal Devlet İlkesi

Terkin, tahakkuk etmiş olan bir kamu alacağının kanunun öngörmesi veya idari işlemler sonucunda tahakkuktan düşürülmesi, alacağın kayıtlardan silinmesidir¹¹⁶. Terkin sonucunda tahsil dairesinin kamu alacağını isteme hakkı ortadan kalkmaktadır¹¹⁷. Terkin müessesesi *Tabii Afetler Sebebiyle Terkin ve Tahsil İmkânsızlığı Nedeniyle Terkin* başlıkları altında Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 105 ve 106'ncı maddelerde düzenlenmiştir. Konumuz açısından önemli olan terkin türü ise 105'inci maddede düzenlenen tabii afetler sebebiyle terkindir. Hükmün ilk fıkrası uyarınca "*Yangın, yer sarsıntısı, yer kayması, su basması, kuraklık, don, zararlı hayvan ve haşarat istilası ve bunlara benzeyen afetler yüzünden zarara maruz kalan varlıklarının ve mahsullerinin en az üçte birini kaybedenler adına tahakkuk ettirilmiş ve afetlerin zarar verdiği gelir kaynakları ile ilgili amme alacakları İcra Vekilleri Heyeti kararıyla kısmen veya*

¹¹⁴ Bkz. 2010/965 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, R.G. 19.10.2010, S. 27734.

¹¹⁵ Bkz. 2005/9831 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, R.G. 30.12.2005, S. 26039.

¹¹⁶ **Yılmaz**, s. 1039.

¹¹⁷ **Güzel/Özdemir**, s. 237.

*tamamen terkin olunur*¹¹⁸.” Kanun’un 105’inci maddesinin ikinci fıkrasında terkin müessesesinden faydalanmak için afetin gerçekleştiği tarihten itibaren 6 ay içinde ilgili kamu idaresine yazılı müracaat edilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu süre hak düşürücü süre niteliğindedir¹¹⁹. Görüldüğü üzere kamu borçlusu doğal afetler sebebiyle malvarlığının veya mahsullerinin üçte birini yitirirse, afetin zarar verdiği gelir kaynakları ile ilgili kamu alacakları bakanlar kurulu kararı ile terkin olunmaktadır¹²⁰. Yine hüküm *bunlara benzeyen afetler* ibaresine yer vererek kişinin malvarlığında veya ürünlerinde azalma meydana getirebilecek her türlü doğal afeti terkin kapsamına almıştır¹²¹. Terkin için gerekli şartların sağlanması halinde Bakanlar Kurulu’nun terkin karar verme açısından bir takdir yetkisi bulunmamaktadır. Nitekim hükümdeki *terkin olunur* ibaresinden böyle bir sonuç çıkmaktadır. Bununla birlikte, terkin edilecek kamu alacağının miktarı; yani terkinin tamamen mi kısmen mi yapılacağı hususunda Bakanlar Kurulu’nun takdir yetkisi vardır¹²².

¹¹⁸ Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun’un 105’inci maddesinin son fıkrası uyarınca Vergi Usul Kanunu’na giren kamu alacakları hakkında da ilgili kanunun 105’inci maddesi hükümleri tatbik olunacaktır.

¹¹⁹ **Karakoç**, Genel Vergi, s. 710.

¹²⁰ 24.04.1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu’nun ilk halinde iki başlı yürütme organının sorumlu ve yetkili tarafı için icra vekilleri heyeti tabirine yer verilmiştir. Anayasa’da 10.1.1945 tarih ve 4695 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonucunda icra vekilleri heyeti tabiri metinden çıkartılarak yerine bakanlar kurulu ibaresi getirilmiştir. Bununla birlikte, Anayasa’nın metni 24.12.1952 tarih ve 5997 sayılı Kanun ile tekrar ilk şekline döndürülmüş ve bakanlar kurulu yerine tekrardan icra vekilleri heyeti ibaresi getirilmiştir. **Gözler**, s. 34. 21.07.1953 tarihli Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun’da da 1924 Anayasası’nda meydana gelen bu son değişikliğe paralel olarak icra vekilleri heyeti ibaresine yer verilmiştir.

¹²¹ Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun m. 105/3 hükmü “*Bu madde şümulüne giren bir zararın mevcut olup olmadığı mahalli il veya ilçe idare kurullarınca, zararın derecesi, Maliye Vekâletince genel olarak belirtilecek esaslar dâhilinde ilgili amme idarelerince tespit olunur.*” ibaresine yer vererek doğal afetler sebebiyle terkin kapsamına girecek bir zararın olup olmadığının belirlenmesi konusunda mahalli il veya ilçe idare kurullarını; zararın derecesi bakımından ise Maliye Bakanlığı’na belirtilecek esaslar dâhilinde ilgili kamu idarelerini yetkilendirmiştir.

¹²² Aynı yönde bkz. **Candan**, s. 609.

Görüldüğü üzere doğal afetler yüzünden malvarlığında veya mahsullerinde azımsanmayacak ölçüde azalma meydana gelen kamu borçlusunun borcunun kısmen ya da tamamen terkinini kabul edilerek zaten ekonomik açıdan büyük bir kayıp yaşayan kişinin bir de cebri icra yollarının kullanılması suretiyle hayat standardının ölçüsüz şekilde zarar görmesinin önlenmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple kamu alacağının terkin edilmesi müessesesi kamu icra hukukunda sosyal devletin yansımalarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususta kamu borçlusunun varlık ve mahsullerinin en az üçte birini kaybetmesinin yeterli görülmesi ise olumlu bir düzenlemedir. Terkin edilecek miktarın ise kişinin uğramış olduğu zararlarla orantılı olması gerektiği; her hâlükârda kamu alacağının tamamının terkin edilmesine gerek olmadığı belirtilmektedir¹²³. Bununla birlikte konuya sosyal devlet ilkesi açısından baktığımızda, terkin edilecek kamu alacağının miktarı belirlenirken borçlu lehine yorum yapılmalı; her ne kadar borçlu, malvarlığının veya mahsullerinin tamamını kaybetmemiş olsa da borcun bir kısmının terkinini halinde ekonomik durumu ve hayat standardı bakımından ağır sonuçlar ortaya çıkacaksa kamu alacağının tamamının ya da afet sonucunda kaybedilen malvarlığı değerinin miktarından fazlasının terkinine karar verilmelidir.

e. Haciz ve Sosyal Devlet İlkesi

aa. Genel Olarak

Haciz yolu ile takip, kamu borçlusunun menkul ve gayrimenkul malları ile alacak ve haklarına kamu alacaklısı tarafından zorla el konulması ve bunların satılarak paraya çevrilmesi suretiyle kamu alacağının tahsil edilmesine imkân sağlayan bir cebren tahsil yolu olarak karşımıza çıkmaktadır¹²⁴. Cebren tahsil yöntemlerinin en önemlisi ve en çok uygulanan türü olarak karşımıza çıkan hacizde kamu borçlarının ödenmesinin sağlanması için borçluya ait mal, alacak veya haklara tahsil dairesi tarafından hukuken veya fiilen el konulması söz konusudur¹²⁵. Haciz müessesesi Amme Alacaklarının Tahsil

¹²³ Candan, s. 611-612.

¹²⁴ Karakoç, Genel Vergi, s. 671; Şenyüz/Yüce/Gerçek, s. 306; Gerçek, s. 209; Bayraklı, s. 137.

¹²⁵ Gerçek, s. 209.

Usulü Hakkında Kanun'un 62 ve devamı maddelerinde düzenlenmektedir¹²⁶. Buna göre haciz, kendisine usulüne uygun olarak tebliğ edilen ödeme emrine rağmen kamu borcunu yedi gün içerisinde ödemeyen, bu süre içerisinde ödeme emrinin iptali istemiyle idarî yargıda dava açmayan veya açmış olduğu davada idarî yargı mercii tarafından verilmiş bir yürütmenin durdurulması kararı bulunmayan kamu borçlusunun, mal bildiriminde gösterilen veya başka suretle tespit olunan mal, hak ve alacaklarının kamu alacağını karşılamaya elverişli miktarı üzerine, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri kapsamında tahsil dairesince el konulmasıdır¹²⁷. Yukarıda da belirttiğimiz gibi tahsil dairesinin borçlunun mal bildiriminde belirttiği malvarlığı değerlerinden başka varlıklarını haczetmesinde herhangi bir kanunî engel bulunmamasına karşılık¹²⁸ tahsil dairesinin mümkün olduğu kadar mal bildiriminde belirtilen değerleri haczetmesinin sosyal devlet ilkesi açısından doğru bir uygulamaya olacağı aşikârdır.

Haciz işlemi kamu borçlusunun malı üzerinde tasarruf hakkının sınırlandırılması anlamına geleceği için¹²⁹ pek tabii borçlunun ekonomik, sosyal ve

¹²⁶ Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 62'inci maddesi hükmü şu şekildedir:

“Borçlunun, mal bildiriminde gösterilen veya tahsil dairesince tesbit edilen borçlu veya üçüncü şahıslar elindeki menkul malları ile gayrimenkullerinden, alacak ve haklarından amme alacağına yetecek miktarı tahsil dairesince haczolunur.

(Ek fıkra: 16/7/2004-5228/12 md.) Maliye Bakanlığı amme alacaklarının takibinde haczolunacak malların tespiti amacıyla yapılacak mal varlığı araştırmasının şekli, alanı ve kapsamı ile araştırma yapılacak amme alacaklarının türü ve tutarını belirlemeye yetkilidir. Bu yetki alacaklı amme idaresi itibarıyla da kullanılabilir.

Borçlu tarafından başkasının olduğu beyan veya üçüncü şahıs tarafından ihtiyaten haciz veya istihkak iddia edilmiş bulunan malların haczi en sonraya bırakılır.

Ancak haczolunan gayrimenkul artırmaya çıkarılmadan, borçlu, borcun ifasına yetecek menkul mal veya vadesi gelmiş sağlam alacak gösterirse gayrimenkul üzerinde haciz baki kalmak üzere gösterilen menkul veya alacak da haczolunur.

Şu kadar ki, bu suretle mahcuz kalan gayrimenkulün idare ve işletmesine ve hasılat ve menfaatlerine tahsil dairesi müdahale etmez.

Tahsil dairesi alacaklı amme idaresi ile borçlunun menfaatlerini mümkün olduğu kadar telif etmekle mükelleftir.”

¹²⁷ Candan, s. 388.

¹²⁸ Mutluer/Dayanç, s. 320; Özbacı, s. 663-664.

¹²⁹ Yılmaz, s. 733.

ailevi durumunda az ya da çok olumsuz bir etki yapacaktır. Konuya sosyal devlet ilkesi açısından baktığımızda ise bu olumsuz etkinin mümkün olabil-
diğince küçük seviyelerde kalmasının sağlanması gerekmektedir. Nitekim,
Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun da bu hususta haczedil-
mesi borçluyu gerek mali gerekse toplumsal açıdan kötü duruma sokabilecek
ve borçlunun hayat standardında derin tahribatlar meydana getirebilecek
birtakım değerlerin haczini yasaklamış, bazılarının haczine ise, sınırlı olarak
cevaz vermiştir. Aşağıda Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında
Kanun'daki haciz müessesesinin sosyal devlet ilkesi ile ilişkili görülen
hükümleri ele alınmaya çalışılacaktır.

bb. Haczedilemeyen Mallar ve Sosyal Devlet İlkesi

Kamu icra hukukunda kural olarak borçlunun malvarlığına dâhil olan
değerler haczin konusunu oluşturmaktadır¹³⁰. Bununla birlikte, kişinin mali
değeri olan birtakım mal veya haklardan tasarruf etme hakkının sınırlandırıl-
ması onun ekonomik, sosyal ve ailevi açıdan zor duruma düşmesine yol
açabilir. Nitekim borçlu sırf kamu alacağının tam olarak karşılanması için
topluma muhtaç edilmemeli, insan onuruna yaraşmayan bir seviyede geçim
sıkıntısı ile baş başa bırakılmamalıdır. Yine kamu alacağını karşılamak için
yapılan bir takibin olumsuz sonuçlarının borçlu yanında borçlunun eşi,
çocukları, anne-babası gibi bakmakla yükümlü olduğu kişiler açısından da
ortaya çıkacağı göz ardı edilmemelidir. Aksi bir uygulama sosyal devlet
olmanın gerekleriyle açık şekilde çelişecektir¹³¹. Bununla birlikte bireyin
tüm geçim ve üretim araçlarının elinden alınması, kamu borcunu ileride
ödeme imkânını ortadan kaldıracak ve alacaklı kamu idaresi için daha
olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Yine kamu alacağını karşılamak adına
sahip olduğu tüm malvarlığı elinden alınarak topluma muhtaç hale getirile-
cek bireyin kanun dışı yollara saparak kamu düzeni açısından tehlikeli bir
hale gelebileceği de göz ardı edilmemelidir¹³².

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 70'inci madde-
sinde birtakım haczedilemeyecek mallara yer vererek borçlunun ve ailesinin

¹³⁰ Arslaner, s. 274.

¹³¹ Bkz. ve karşı. Karakoç, Genel Vergi, s. 685-686; Yılmaz, s. 806-807.

¹³² Mutluer/Dayanç, s. 323; Karakoç, Genel Vergi, s. 685-686.

asgari geçim şartlarının korunmasını amaçlamıştır¹³³. Bu malvarlığı değerleri şu şekildedir:

- 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine tabi iktisadi devlet teşekkülleri, kamu iktisadi kuruluşları, bunların müesseseleri, bağlı ortaklıkları, iştirakleri ve mahalli idarelerin malları hariç olmak üzere Devlet malları ile hususi kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar.
- Borçlunun şahsı ve mesleği için gerekli elbise ve eşyası ile borçlu ve ailesine gerekli olan yatak takımları ve ibadete mahsus kitap ve eşyası,
- Vazgeçilmesi kabil olmayan mutfak takımı ve pek lüzumlu ev eşyası,
- Borçlu çiftçi ise kendisinin ve ailesinin geçimleri için zaruri olan arazi ve çift hayvanları ve taşıtları ve diğer teferruat ve tarım aletleri; çiftçi değilse sanat ve mesleği için gerekli olan alet ve edevatı ve kitapları; arabacı, kayıkçı, hamal gibi küçük taşıt sahiplerinin ancak geçimlerini sağlayan taşıt vasıtaları,
- Borçlu veya ailesinin geçimleri için gerekli ise, borçlunun tercih edeceği bir süt veren mandası veya ineği veyahut üç keçi veya koyunu ve bunların üç aylık yem ve yataklıkları,
- Borçlu ve ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacakları,
- Borçlu çiftçi ise ayrıca gelecek mahsul için gerekli olan tohumluğu,
- Borçlu bağ, bahçe veya meyve ve sebze yetiştiricisi ise kendisinin ve ailesinin geçimleri için zaruri olan bağ, bahçe ve bu işler için gerekli bulunan alet ve edevatı, malzemesi ve fide ve tohumluğu,
- Geçimi hayvan yetiştirmeye münhasır olan borçlunun kendisinin ve ailesinin geçimleri için zaruri olan miktarda hayvan ile bu hayvanların üç aylık yem ve yataklıkları,
- Memleketin ordu ve zabıta hizmetlerinde malul olanlara bağlanan emekli aylıkları ile bu kabil kimselerin dul ve yetimlerine bağlanan

¹³³ **Kaneti**, s. 451; **Karakoç**, Genel Vergi, s. 687.

aylıklar ve ordunun hava ve denizaltı mensuplarına verilen uçuş ve dalış ikramiyeleri,

- Bir yardım sandığı veya derneği tarafından hastalık, zaruret ve ölüm gibi hallerde bağlanan aylıklar,
- Vücut ve sağlık üzerine ika edilen zararlar için tazminat olarak zarar görenin kendisi veya ailesine toptan veya irat şeklinde verilen veya verilmesi gereken paralar,
- Askerlik malullerine, şehit yetimlerine verilen harp malullüğü zammı ile 1485 sayılı Kanun¹³⁴ gereğince verilen tekel beyiyeleri,
- Borçlunun haline münasip evi (Bununla birlikte evin değeri fazla ise bedelinden haline münasip bir yer alınabilecek miktarı borçluya bırakılmak üzere haczedilerek satılabileceği saklı tutulmuştur.),
- Harcırah Kanununa göre yapılan ödemeler,
- 2022 sayılı Kanun¹³⁵ uyarınca bağlanan aylıklar

Görüldüğü üzere Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun haczedilemeyecek mal ve hakları geniş bir yelpazede belirtmiştir. Bu hususta ilk grup malların diğerlerinden farklı bir nitelik arz ettiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Nitekim bu bentte düzenlenen mallar devlet malları olup bunların haczedilmemesinin altında sosyal bir saikten çok kamusal faaliyetlere özgülenen bu malların haczinin kamu hizmetlerinin görülmesini aksatabileceği düşüncesi yatmaktadır¹³⁶. Yine bu hüküm kamu mallarının devredilemezliği ilkesinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁷. Kişinin kendi alacağı için kendi malını haczetmesi ne kadar anlamsız bir durum olarak görülmekte ise kamu mallarının haczedilmelerinin de aynı şekilde anlamsız olduğu belirtilmektedir¹³⁸. Kamu mallarının haczedilmemesinin altında yatan başka bir sebebin ise “Devlet borcunu öder” anlayışı olduğu

¹³⁴ 30.05.1929 tarih ve 1485 sayılı İnhisar Beyiyeleri Üçte Birlerinin Harp Malûllerine ve Şehit Yetimlerine Tahsis ve Tevziine Dair Kanun

¹³⁵ 01.07.1976 tarih ve 2022 sayılı Altmış Beş Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun

¹³⁶ **Yılmaz**, s. 807.

¹³⁷ **Gözler/Kaplan**, s. 695.

¹³⁸ **Candan**, s. 421.

belirtilmektedir¹³⁹. Hemen belirtelim, Kanun haczedilmeyecek kamu malları açısından bir sınırlama getirerek 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine tâbi iktisadî devlet teşekkülleri, kamu iktisadî kuruluşları, bunların müesseseleri, bağlı ortaklıkları, iştirakleri ve mahallî idarelerin mallarını kapsam dışında bırakmıştır.

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 70'inci maddesinin diğer bentlerinde belirtilen haczedilemeyen mallara baktığımızda ise, esas olarak borçluya ve ailesine ait üç tür malvarlığı değerinin korunmaya çalışıldığını görmekteyiz. Bunlardan ilki, kişinin insan onuruna yaraşır bir hayat sürmesi için elzem nitelikteki malvarlığı değerleridir. Bunların güvence altına alınmasıyla yaşama hakkı ile de sıkı bir bağlantı içerisinde olan sosyal güvenlik, sağlık, konut, beslenme gibi sosyal haklardan yararlanılması da güvence altına alınmaktadır. Haczedilmesi kesin olarak yasaklanarak güvence altına alınan diğer bir malvarlığı değeri, esas olarak borçlunun mesleğini icra etmesi için gereklilik arz eden mallardır. Bu güvencenin getirilmesi ise, yine sosyal bir hak olarak karşımıza çıkan çalışma hakkının korunması sonucunu doğurmaktadır. Bu hususta son grupta ise, devletin, sahip oldukları özel konum veya durumlarından ötürü birtakım kişilere karşılıksız olarak sunduğu erdemli hizmet olarak da anılan hizmetler sonucunda tahsis ettiği malvarlığı değerleri yer almaktadır. Erdemli hizmetler sonucunda sunulan mallar, toplumda sosyal adaleti gerçekleştirme ve sosyal açıdan güçsüz olanları koruma amacı güttüğü ve bu sebeple insan onuru kavramı ile yakın bir ilişki içerisinde olduğu için bunların haczedilmelerinin yasaklanması, sosyal devlet anlayışının kamu icra hukukunda haciz aşamasına yansımaları açısından büyük önem arz etmektedir¹⁴⁰.

Görüldüğü üzere ilk bendi saymazsak Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 70'inci maddesinin sosyal devlet ilkesinin gereklerini yansıttığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte zamanla değişen sosyal ihtiyaçlar ve insan onuru kavramının kapsamının genişlemesi karşısında hükmün kamu borçlusu lehine ve modern zamanın gereklerine uygun olarak yorumlanması gerekmektedir. Söz gelimi sadece sağlık, konut, çalışma gibi haklarla değil; sosyal hak niteliğinin yanında aynı zamanda bir kültürel hak

¹³⁹ Sancakdar, s. 655.

¹⁴⁰ Erdemli mal ve hizmetler için bkz. Akdoğan, Maliye s. 50.

olan eğitim hakkı veya kişinin maddî ve manevî varlığını geliştirebilmesi için hayatî nitelikte olan bilim ve sanat özgürlüğü gibi hak ve özgürlüklerle ilgili malvarlığı değerlerinin de (örneğin bilgisayar) mümkün olduğunca haczinden imtina edilmelidir¹⁴¹. Yine haczi yapan görevlinin borçlu veya ailesinin özel bir durumu olduğunu anladığında bu konuda hassas davranması ve mümkünse o şartlar altında yokluğu kişileri çok zor duruma düşürebilecek nitelikteki malların da haczini yapmaması gerekir¹⁴².

cc. Kısmen Haczedilebilen Gelirler ve Sosyal Devlet İlkesi

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 71'inci maddesinde tamamen haczedilemeyecek birtakım değerlere yer verilmiştir. Hüküm aylıklar, ödenekler, her çeşit ücretler, intifa hakları ve hasılatı, ilâma bağlı olmayan nafakalar, emeklilik aylıkları, sigorta ve emeklilik sandıkları tarafından bağlanan gelirlerin kısmen haczedilebileceğini; bununla birlikte haczedilecek miktarın bunların üçte birinden çok dörtte birinden az olamayacağını düzenlemektedir. Görüldüğü üzere, hükümlerle borçlu ve alacaklı kamunun menfaatleri arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır. Yine maddenin ikinci fıkrası ise, asgari ücreti aşmayan aylık gelirlerin onda birinden fazlasının haczedilemeyeceğini belirtmektedir. Hükümün amacı, kamu borçlusunun ve aile fertlerinin tümüyle açlığa sevk edilmelerine engel olunarak hayatlarını sürdürebilmelerine imkân tanınmasıdır¹⁴³. Gerçekten de hüküm özellikle nafaka, ücret gelirleri ile aylıkların tamamen hazinece cevaz vererek kişinin çalışması sonucunda hak ettiği ve geçiminin kaynağını oluşturan gelirleri kısmen de olsa güvence altına almıştır. Bu yönüyle Kanun'un 71'inci maddesi çalışma hakkı ve ücret hakkını da güvence altına almaktadır.

¹⁴¹ Örneğin 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanunla 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda yapılan değişikliklerle para, kıymetli evrak, altın, gümüş, değerli taş, antika veya süs eşyası gibi kıymetli şeyler hariç olmak üzere, borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireyleri için lüzumlu eşya; aynı amaçla kullanılan eşyanın birden fazla olması durumunda bunlardan birinin haczolunamayacağı hükme bağlanmıştır. Benzer bir düzenlemenin Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da da yapılması kanımızca yerinde olacaktır.

¹⁴² Çiftçi, Menfaat, s. 311.

¹⁴³ Candan, s. 434.

Yine hüküm asgari ücreti aşmayan aylık gelirlerin onda birinden fazlasının haczedilemeyeceğini düzenleyerek asgari ücret açısından birinci fıkrada belirtilen ücret ve aylık gelirlerinden daha güvenceli bir düzenleme öngörmüştür. Bu hükümle hem kamu alacağı tahsil edilebilecek; hem de kişinin asgari ücreti aşmayan aylık gelirinin onda birine kadar olan küçük bir miktarı hacze konu olabilecektir. Bununla birlikte ülkemizde 2015 yılının ilk altı ayı için uygulanan net asgari ücret miktarının 949,07 TL olduğunu göz önüne aldığımızda¹⁴⁴; asgari ücreti aşmayan aylık gelirin onda bir miktarının haczedilmesi sonucunda, kamu alacağının muhtemelen cüzi bir kısmı karşılanabilecektir; bunun yanında, kamu borçlusu, belki de günlerce hayatını idame ettirdiği ekonomik değerden mahrum kalacaktır.

çç. Taşınmaz Malların Haczi ve Sosyal Devlet İlkesi

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 62'inci maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları uyarınca haczedilen gayrimenkullerin satış için artırmaya çıkarılmadan önce, borçlu, borcun karşılanmasına yetecek menkul mal veya vadesi gelmiş sağlam alacak gösterirse gayrimenkul üzerinde haciz baki kalmak üzere gösterilen menkul veya alacağın da haczedileceği; bununla birlikte tahsil dairesinin gayrimenkulün idare ve işletmesi ile hasılat ve menfaatlerine müdahale edemeyeceği düzenlenmiştir¹⁴⁵. Görüldüğü üzere, hüküm, kamu borçlusuna haczedilen gayrimenkul malının yanında borcuna yetecek miktarda menkul mal veya vadesi gelmiş alacak göstermesi şartıyla, gayrimenkulünü işletme, hasılat ve menfaatlerinden yararlanma imkânı sağlayarak hayat standardını ve ekonomik durumunu iyileştirmek için bir alternatif sunmaktadır. Bu yönüyle düzenleme sosyal devlet ilkesi ile uyum içerisindedir.

¹⁴⁴ Bkz. Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararı, No. 2014/1, T. 30.12.2014. R.G. 31.12.2014 - 29222.

¹⁴⁵ İlgili fıkralar şu şekildedir:

“... haczolunan gayrimenkul artırmaya çıkarılmadan, borçlu, borcun ifasına yetecek menkul mal veya vadesi gelmiş sağlam alacak gösterirse gayrimenkul üzerinde haciz baki kalmak üzere gösterilen menkul veya alacak da haczolunur.

Şu kadar ki, bu suretle mahcuz kalan gayrimenkulün idare ve işletmesine ve hasılat ve menfaatlerine tahsil dairesi müdahale etmez.”

Yine Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 88'inci maddesinin ikinci fıkrasında, gayrimenkul haczinin gayrimenkulün hasılat ve menfaatlerini de kapsadığı; bununla birlikte borçlunun başkaca bir geliri yoksa kendisinin ve ailesinin geçimleri için yeterli miktarda mahsulden veya satıldıkça bedelinden uygun miktarının borçluya bırakılacağı belirtilmektedir¹⁴⁶. Kamu borçlusunun hacizli malı üzerinde tasarrufta bulunamamasına ilişkin kural, başkaca bir geliri olmaması durumunda kendisinin ve ailesinin geçimlerinin sağlanması için yumuşatılmıştır. Bu yönüyle hüküm, doğrudan borçlunun insan onuruna yaraşmayan bir hayat sürmesini engellemeyi amaçlamakta ve sosyal devlet ilkesinin kamu icra hukukundaki bir görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır.

dd. Aciz Hali ve Sosyal Devlet İlkesi

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 75'inci maddesi "*Yapılan takip sonunda, borçlunun haczi caiz malı olmadığı veya bulunan malların satış bedeli borcunu karşılamadığı takdirde borçlu aciz halinde sayılır.*" hükmünü ihtiva etmektedir. Buna göre kamu borçlusunun, yapılan takip sonucunda hacze kabil hiçbir malının olmadığı anlaşılırsa ya da hacze konu olabilecek malları haczedilip satılmasına rağmen satış bedelinin borcu tam olarak karşılayamaması durumunda kamu borçlusu aciz halinde sayılmaktadır. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 76'uncu maddesi ise "*Aciz halindeki borçlu hakkında teminat ve faiz aranmadan 48 inci madde hükmü tatbik olunabilir. Alacaklı tahsil dairesi aciz halindeki borçlunun mali durumunu zamanaşımı süresi içinde devamlı olarak takip eder.*" ibaresine yer vermektedir. Görüldüğü üzere aciz halindeki kişiye teminat gösterme şartı aranmadan ve faiz uygulanmadan borcunu tecil edebilme imkânı getirilmiştir. Bununla birlikte, tecil için borçlunun talepte bulunması şarttır. Yine maddenin yazılış şekli idarenin bu hususta bir takdir yetkisi olduğu sonucu çıkmaktadır¹⁴⁷. Görüldüğü üzere, hüküm hâliha-

¹⁴⁶ Hüküm uyarınca,

"Gayrimenkul haczi, bunların hasılat ve menfaatlerine de şamildir. Ancak borçlunun başkaca bir geliri yoksa kendisinin ve ailesinin geçimleri için کافی miktarda mahsulden veya satıldıkça bedelinden münasip miktarı borçluya bırakılır."

¹⁴⁷ Aynı yönde Candan, s. 446; Özbacı, s. 747.

zırda ekonomik açıdan çok zor durumda bulunan kamu borçlusuna¹⁴⁸ tecil uygulanması bakımından bir ayrıcalık tanımış ve hâlihazırda olumsuz halde bulunan mali durumunun daha da kötüye gitmemesini amaçlamıştır. Bu hususta düzenleme sosyal devlet ilkesi ile uyum göstermektedir.

f. Satış ve Paraya Çevirme Aşamasında Sosyal Devlet İlkesi

Takibin kesinleşerek borçlunun mallarına haciz konulması sonrasında kamu alacaklısının alacağını tahsil etmek için atacağı son adımı satış aşaması oluşturur. Bu aşamadan sonra borçlunun dileği haczedilen mallarının mümkün olduğunca en yüksek tutarlarda paraya çevrilmesi suretiyle kamu borcundan tamamen kurtulmaktır. Alacaklı idare de bir an önce alacağına kavuşmak için haczedilen malların kamu alacağını karşılayacak şekilde paraya çevrilmesini ister. Nitekim satış işlemi sonucunda haczedilen malların rayiç bedelinin altında satılması durumunda alacak tamamen karşılanmadığı takdirde tahsil dairesi ilâve hacizler yapmak zorunda kalacaktır. Borçlunun malı olmaması durumunda ise, alacaklı idare aciz vesikası ile borçlunun yeni mallar iktisap etmesini bekleyecektir¹⁴⁹.

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 74'üncü maddesi haczedilen malların satılarak paraya çevrileceğini, satıştan elde edilen bedelden takip masrafları ve kamu alacağı düşüldükten sonra geriye kalan kısmının borçlunun ödeme zamanı gelmiş veya muaccel olmuş borçlarına mahsup edileceğini; artan miktarın ise, hacze iştirak etmiş başka bir daire yoksa borçluya verileceğini hükme bağlamıştır. Eğer hacze iştirak etmiş başka daireler mevcut ise, artan kısımdan bu dairelerin alacakları ayrıldıktan sonra kalanı borçluya verilecektir.

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 84'üncü maddesi uyarınca taşınır mallar tahsil dairelerince, köylerde ihtiyar kurullarınca haciz yapıldığı tarihin üçüncü gününden itibaren üç ay içinde satışa çıkarılır. Kanun'un 87'inci maddesi uyarınca taşınır mallara biçilen bedel haciz memuru tarafından tespit olunan değer % 75 inden aşağı olursa ya da hiç alıcı çıkmazsa, ilk arttırma tarihinden başlayarak 15 gün içinde uygun görü-

¹⁴⁸ **Özbalcı**, s. 747.

¹⁴⁹ **Çiftçi**, Menfaat, s. 313-314; **Çiftçi**, Karşılaştırma, s. 358.

len zamanlarda bu mallar tekrar satışa çıkarılır. Bununla birlikte ikinci arttırmada verilen bedel ne olursa olsun satış yapılır. Taşınmaz mallarda ise, Kanun'un 91'inci maddesi uyarınca satışa çıkarılacak gayrimenkullere bilirkişinin mütalâası alınmak suretiyle satış komisyonu tarafından değeri biçildikten sonra, bu gayrimenkuller açık artırma usûlüyle yine satış komisyonlarınca satılacaktır. Kanun'un 94'üncü maddesinin 2'inci fıkrası uyarınca taşınmaz, açık artırma sonunda artırma bedelinin, gayrimenkul için biçilmiş olan değerin % 75'ini karşılması şartıyla üç defa bağırıldıktan sonra en çok arttırana ihale olunacaktır. Bununla birlikte Kanun'un 95'inci maddesi bu açık arttırmada satılamayan hacizli taşınmazların, yedi gün sonra yapılacak ikinci arttırmada en çok parayı ödeyene satılacağını hükme bağlamaktadır. Görüldüğü üzere, gerek taşınır gerekse de taşınmaz mallar için ikinci arttırmada satışın gerçekleşmesi için teklifin miktarının herhangi bir düzeyde olması aranmamaktadır. Bu durum kamu borçlusu açısından oldukça aleyhedir. Şöyle ki, hâlihazırda kendisi aleyhine yapılan takip sonucunda bir kısım malvarlığını kaybeden ve ekonomik açıdan olumsuz etkilenen kişi, bunun üzerine bir de ilâve hacizlere maruz kalabilecektir. Bunun sonucunda borçlunun ekonomik ve sosyal durumunun daha da kötüye gitmesi kaçınılmazdır. Bu sebeple sosyal devlet ilkesine de aykırı görünen bu düzenlemeler değiştirilmeli; ikinci açık arttırmada satışın gerçekleşmesi için %75 gibi bir oran olmasa da malların rayiç bedelinin sözgelimi %60'ı gibi bir tutarın sağlanması şartı getirilmelidir. İkinci arttırmada da belirlenen asgari orana ulaşan alıcı çıkmaz ise, bu oran kademeli olarak düşürülerek açık arttırma safhasına yeni aşamalar eklenebilir. Bu hususta Kanun'un 98'inci maddesinde, ikinci arttırma tarihinden başlayarak bir yıl içinde taşınmaz en az bir kere daha satışa çıkarıldığı halde satılmasına imkân bulunmadığı durumda, taşınmazın, alacaklı kamu idaresinin talebi üzerine ve satış komisyonunun kararıyla rayiç değerinin % 50'si karşılığında kamu idaresine teferruğ edilebileceğinin kaleme alınmış olması da kamu borçlusu açısından yeterli bir güvence sağlamamaktadır. Şöyle ki hükümde yer alan "*alacaklı amme idaresinin talebi üzerine ve satış komisyonu kararıyla amme idaresince teferruğ edilebilir.*" ibaresinden teferruğ işleminin zorunlu olmadığı sonucu çıkmaktadır¹⁵⁰. Yine teferruğ bedelinin taşınmazın rayiç bedelinin % 50'si olarak

¹⁵⁰ Aynı yönde, Mutluer/Dayanç, s. 332; Karakoç, Genel Vergi, s. 700; Şenyüz/Yüce/ Gerçek, s. 310.

belirtilmesinin kamu borçlusu aleyhine olduğu ve bu oranın yeniden kaleme alınması gerektiği belirtilmektedir¹⁵¹. Buna göre, borçlunun hayat standardının asgari seviyenin altına düşmesi tehlikesi söz konusu olduğunda alacaklı idarenin her ne pahasına olursa olsun alacağını kısmen de olsa bir an önce tahsil etmesi usûlünün benimsenmesi, sosyal devlet ilkesinin gereklerine açıkça aykırılık oluşturacaktır.

SONUÇ

1982 Anayasası'nın 2'inci maddesinde garanti altına alınan sosyal devlet ilkesi, kamusal makamların işlem ve faaliyetlerini bireylerin insan onuruna yaraşır bir hayat sürmelerine engel olmayacak şekilde gerçekleştirmelerini de gerekli kılmaktadır. Kişilerin ekonomik, sosyal ve ailevi durumlarını doğrudan etkiler nitelikteki kamu icra hukuku araçları kullanılırken bu ilkenin gözetilmesi hayati önem arz etmektedir. Sosyal devlet esas olarak kişilerin hayat standardını yükseltmek ve sosyal adaleti sağlamak için ekonomiye müdahale ederek birtakım pozitif edimlerde bulunan devlet olmakla birlikte sosyal devletin kamu icra hukukunda görünümü daha çok negatif bir konuyla açıklanabilmektedir. Devlet kamu hizmetlerinin ana finansman kaynağı olan vergilerin vadesinde ödenmemesi durumunda pek tabii bunları cebren tahsil yoluyla almalıdır. Ancak kamu makamları bunu yaparken kişilerin ekonomik yönden mahvına yol açacak hareketlerden kaçınmalı; onları topluma muhtaç hale getirmemeli, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 62'inci maddesinde de belirtildiği gibi alacaklı idare ile kamu borçlusunun menfaatleri arasında bir denge gözetmelidir.

Yukarıda da incelemeye çalıştığımız üzere Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da sosyal devlet ilkesi ile uyum gösteren hükümler yer aldığı gibi bu ilke ile çelişen düzenlemeler de bulunmaktadır. Nitekim Kanun'da haczedilemez mallar ile kısmen haczedilebilir mallara yer verilmesi; teminat, tecil ve terkin müesseselerinin varlığı; borçluya, menkul mal veya vadesi gelmiş alacak göstermesi şartıyla, üzerinde haciz konulan gayrimenkulünü işletme, hasılat ve menfaatlerinden yararlanma imkânı sağlan-

¹⁵¹ **Karakoç**, Genel Vergi, s. 701.

ması gibi hususlar borçlunun hayat standardının asgari ölçünün altına düşmesini engellemeye yönelik düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, taşınır ve taşınmaz malların ikinci kez ihaleye çıkararak satılmasında herhangi bir asgari sınır aranmaması; teminat gerektiren hallerin başlı başına ihtiyatî haciz sebebi olması; tecil faizinin yıllık %12 olarak uygulanması; borçlunun mal bildiriminde belirtilen malları dışındaki mallarının da haczedebilmesinin önünde kanunî bir engel bulunmaması gibi hususlar ise borçlunun mali, sosyal ve ailevi durumunu olumsuz etkileyebilecek ve hayat standardını asgari seviyenin altına çekebilecek düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili hükümlerin sosyal devlet ilkesiyle uyumlu olarak yeniden düzenlenmesinde fayda vardır. Sonuç olarak, şu husus unutulmamalıdır ki, her ne kadar hukuk devleti ilkesinin gerekleri yerine getirilse de sosyal devlet ilkesinin herkese gerektiği gibi uygulanmadığı ülkelerde kişilerin klâsik hak ve özgürlüklerini tam anlamıyla kullanmadıklarından; başka bir ifadeyle, gerçek anlamda özgür olduklarından söz edemeyiz.

Kaynakça

- Akdoğan**, Abdurrahman; Kamu Maliyesi, 14. Bası, (Gazi Kitabevi), Ankara 2011, (Maliye).
- Akdoğan**, Abdurrahman; Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi, 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara 2014, (Vergi).
- Akılhoğlu**, Tekin; İnsan Hakları - Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, 2. Baskı, (İmaj Yayınevi), Ankara 2012.
- Arslaner**, Hakan; 6183 Sayılı Kanun Kapsamında Kamu Alacaklarının Haciz Yolu İle Tahsili, (Yetkin Yayınları), Ankara 2010.
- Ateş**, Leyla; Vergilendirmede Eşitlik, (Derin Yayınları), İstanbul 2006.
- Bayraklı**, Hasan Hüseyin; Vergi İcra Hukuku, (Celepler Matbaacılık), Afyon 2012.
- Bergh**, Andreas; The Rise, Fall and Revival of the Swedish Welfare State: What are the Policy Lessons from Sweden?, (IFN Working Paper No. 873, 2011), <http://www.ifn.se/wfiles/wp/wp873.pdf>, Erişim Tarihi: 08.10.2014.
- Bulut**, Nihat; Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, (On İki Levha Yayıncılık), İstanbul 2009.
- Candan**, Turgut; Açıklamalı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 3. Bası, (Mali Akademi Yayınları), Ankara 2013.
- Çağan**, Nami, Vergilendirme Yetkisi, (Kazancı Hukuk Yayınları), İstanbul 1982, (Vergilendirme).
- Çelik**, Binnur; Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları), İstanbul 2002.
- Çiftçi**, Pınar; “Menfaat Dengesi Çerçevesinde Genel İcra Hukuku ile Kamu İcra Hukukunun Karşılaştırılması”, (Prof. Dr. Burhan Ceyhan’a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, Y. 2010, İzmir 2012, s. 313-379), (Karşılaştırma).
- Çiftçi**, Pınar; İcra Hukukunda Menfaat Dengesi, (Adalet Yayınevi), Ankara 2010, (Menfaat).

- Dönmez**, Recai; Vergi İcra Hukukunda İhtiyati Haciz, (Anadolu Üniversitesi Yayınları), Eskişehir 1998.
- Ebeling**, Richard M.; “Marching to Bismarck’s Drummer: The Origins of the Modern Welfare State”, (Freeman, Dec. 2007, Vol. 57, s. 4-5) <http://fee.org/files/docLib/0712Ebeling.pdf> , Erişim Tarihi: 16.01.2014.
- Edizdoğan**, Nihat/**Çetinkaya**, Özhan/**Gümüş**, Erhan; Kamu Maliyesi, 2. Bası, (Ekin Yayıncılık), Bursa 2011.
- Erginay**, Akif, “Yeni Anayasamızın Mali Hükümleri”, (Prof Dr. Fadıl H. Sur Anısına Armağan, Ankara 1983, s. 57-67).
- Erkin**, Gözde, “Vergilendirme Yetkisinin Tabi Olduğu Anayasal İlkeler”, (Ankara Barosu Dergisi, 2012/3, s. 237-249).
- Esping-Andersen**, Gøsta; The Three Worlds of Welfare Capitalism, (Princeton University Press), New Jersey 1990, <http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1134169.files/Readings%20on%20Social%20Democracy/Esping%20Anderson%20%20THE%20Three%20Worlds%20of%20Welfare%20Capitalism.pdf>, Erişim Tarihi: 16.01.2014.
- Gerçek**, Adnan; Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, 3. Baskı, (Ekin Basım Yayın Dağıtım), Bursa 2013.
- Gören**, Zafer; Anayasa Hukuku, (Yetkin Yayınları), Ankara 2011, (Anayasa).
- Gören**, Zafer; Anayasa ve Sorumluluk, II. Cilt, (Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını), İzmir 1999, (Sorumluluk).
- Gören**, Zafer; “Sosyal Devlet İlkesi ve Anayasa Hukuku Açısından Yaşam Kalitesi”, (Anayasa Yargısı Dergisi, C.14, Ankara, 1997, s. 93-153), (Yaşam Kalitesi).
- Göze**, Ayferi; Sosyal Devlet Sistemi, (Fakülteler Matbaası), İstanbul 1976.
- Gözler**, Kemal; Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 12. Baskı, (Ekin Basım Yayın Dağıtım), Bursa 2011.
- Gözler**, Kemal/**Kaplan**; Gürsel, İdare Hukuku Dersleri, 12. Bası, (Ekin Yayıncılık), Bursa 2012.

- Gündüz**, Kemal; “Verginin Anayasal Çerçevesi”, (Vergi Sorunları Dergisi, S. 78, Mart 1995, s. 101-111).
- Güzel**, Ahmet/**Özdemir**, Muharrem; Amme Alacakları Tahsil Usul ve Esasları, (Nobel Kitabevi), Adana 2007.
- Güzel**, Ali; “Sosyal Devlet ve Sosyal Haklar”, Anayasal Sosyal Haklar [(Avrupa Sosyal Şartı - Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye), (Ed: İbrahim Ö. Kaboğlu), (Legal Yayıncılık), İstanbul 2012, s. 279-288.]
- Kaboğlu**, İbrahim; Anayasa Hukuku Dersleri, 7. Baskı, (Legal Yayınevi), İstanbul, 2011, (Anayasa Dersleri).
- Kaboğlu**, İbrahim; “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar”, (Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı, 9-13 Ocak 2001, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2001, s. 102-139), (Kurultay).
- Kaneti**, Selim; Vergi Hukuku, 2. Baskı, (Filiz Kitabevi), İstanbul 1989.
- Kapani**, Münici; Kamu Hürriyetleri, 7. Baskı, (Yetkin Yayıncılık), Ankara 1993.
- Karagülmez**, Ali “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Sosyal Devlet ve Sosyal Haklar”, Anayasal Sosyal Haklar [(Avrupa Sosyal Şartı - Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye), (Ed: İbrahim Ö. Kaboğlu), (Legal Yayıncılık), İstanbul 2012, s. 177-202.]
- Karakoç**, Yusuf; Genel Vergi Hukuku, 7. Bası, (Yetkin Yayınları), Ankara 2014, (Genel Vergi).
- Karakoç**, Yusuf; “Kamu Alacaklarının Tahsili: Kamu İcra Hukuku”, (Vergi Sorunları Dergisi, S. 153, Haziran 2001, s. 117-135), (Kamu İcra).
- Karakoç**, Yusuf; Kamu Alacaklarının Tahsili Aşamasında Ortaya Çıkan ve Vergi Yargısında Çözömlenen Uyuşmazlıklar, (Yetkin Yayınları), Ankara 2000, (Kamu Alacakları).
- Karakoç**, Yusuf; Sosyal Maliye, (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları), İzmir 1995, (Sosyal).
- Kumrulu**, Ahmet G.; “Vergi İcra Hukukuna Kavramsal Bir Yaklaşım”, (Prof. Dr. Akif Erginay’a 65’inci Yaş Armağanı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1981, s. 647-668).

- Mutluer, M. Kâmil/Dayanç, N. Nilay;** Vergi Hukuku, 4. Baskı, (Turhan Kitabevi), Ankara 2014.
- Nadaroğlu, Halil;** Kamu Maliyesi Teorisi, 11. Bası, (Beta Yayınları), İstanbul 2000.
- Oktar, S. Ateş;** Vergi Hukuku, 9. Baskı, (Türkmen Kitabevi), İstanbul 2013.
- Öncel, Mualla/Kumrulu, Ahmet/Çağan, Nami;** Vergi Hukuku, 23. Bası, (Turhan Kitabevi), Ankara 2014.
- Özbalcı, Yılmaz;** Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları, (Oluş Yayıncılık), Ankara 2002.
- Özbudun, Ergun;** Türk Anayasa Hukuku, 12. Bası, (Yetkin Yayıncılık), Ankara 2011.
- Özekes, Muhammet;** İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler, (Adalet Yayınevi), Ankara 2009.
- Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Sungurtekin Özkan, Meral/Özekes, Muhammet;** İcra ve İflâs Hukuku, 11. Bası, (Yetkin Yayınları), Ankara 2013.
- Sancakdar, Oğuz;** İdare Hukuku, 3. Bası (Seçkin Yayıncılık), Ankara 2013.
- Serim, Nilgün;** 6183 Sayılı Kanunda Amme Alacaklarının Korunması, (Türkmen Kitabevi), İstanbul 2007.
- Soysal, Mümtaz;** 100 Soruda Anayasa'nın Anlamı, 11. Baskı, (Gerçek Yayınevi), İstanbul 1997.
- Şenyüz, Doğan/Yüce, Mehmet/Gerçek, Adnan;** Vergi Hukuku, 4. Baskı, (Ekin Yayınevi), Bursa 2013.
- Şimşek, Edip;** Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Kanun Şerhi, 2. Baskı, (Alfa Basım Yayım Dağıtım), İstanbul 1996, (Şerh).
- Şimşek, Oğuz;** Anayasa Hukukunda İnsan Onuru Kavramı ve Korunması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999, (İnsan Onuru).
- Talas, Cahit;** Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, (Bilgi Yayınevi), Ankara 1992.

- Tanör**, Bülent/**Yüzbaşıoğlu**, Necmi; 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 11. Bası, (Beta Yayıncılık), İstanbul 2012.
- Taylor**, Yıldırım; “Kamu Alacakları İçin Güvence Önlemi Olarak Teminat ve Teminat-İhtiyati Haciz İlişkisinden Kaynaklanan Sorunlar”, (Mali Pusula Dergisi, Y. 4, S. 48, Aralık 2008, s. 68-87).
- Tekbaş**, Abdullah; Vergi Kanunlarının Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi: Türkiye Değerlendirilmesi, (Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını), Ankara 2009.
- Tepe**, F. Fulya; “An Introduction to the Swedish Welfare State”, (İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.7, Y. 4, 2005/1, s. 261-274), <http://www.iticu.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s7/M00094.pdf>, Erişim Tarihi: 08.10.2014.
- Tombaloğlu**, Mustafa Lütfi; Amme Alacaklarının Takip ve Tahsil Usulü, (Seçkin Yayıncılık), Ankara 2011.
- Üstün**, Ümit Süleyman; “Vergi Hukuku İle İlgili Anayasal İlkeler”, (Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1-2, Y. 2003, s. 252-273).
- Vogel**, Joachim; “Welfare State”, (Social Indicators Research, Vol. 64, 2003, s. 373-391), <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1025923113099>, Erişim Tarihi: 16.01.2014.
- Welfare State**, The National Archives, http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/citizenship/brave_new_world/welfare.htm, Erişim Tarihi: 16.01.2014.
- Yılmaz**, Kazım; Kamu (Amme) Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Yasa, (Ce-Ka Yayınları), Ankara 2006.